

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra: Filosofie

Studijní program: Filosofie humanitních věd

**Studijní obor
(kombinace):**

VZNIK NOVÝCH NÁBOŽENSKÝCH HNUTÍ V POSTMODERNÍ DOBĚ

THE EMERGENCE OF NEW RELIGION MOVEMENTS IN THE POST-MODERN AGE

Bakalářská práce: 10-FP-KFL- 0006

Autor:

Romana Fojtová

Podpis:

Adresa:

Rádlo 152

468 03, Rádlo

Vedoucí práce: Ic.Lic. Michal Podzimek Th.D.

Konzultant:

Počet

stran	grafů	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
43	0	0	0	19	1 CD

CD obsahuje celé znění bakalářské práce.

V Liberci dne: 20. dubna 2010

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím bakalářské práce a konzultantem.

V Liberci dne: 20. 04. 2010.

ROMANA FOJTOVÁ

Ráda bych touto cestou poděkovala Ic.Lic. Michalu Podzimkovi Th.D za vedení, možnost konzultace a cenné rady, které mi poskytoval během vypracovávání této práce.

ANOTACE

Tato bakalářská práce je věnována vzniku nových náboženských hnutí v postmoderní době. Práce je zaměřena na víru, sekularizaci, pluralismus a typologii nových náboženských hnutí, které vznikají v rámci postmoderny. Pokouším se postihnout, proč v Evropě nedochází k obnově tradičních náboženství, jako jinde ve světě. Evropa se spíše se přiklání k novým náboženským hnutím a synkretismus v těchto skupinách odkazuje na nároky moderní společnosti, jež klade na člověka. Práce poukáže na to, zda se otázka sekularizace týká pouze Evropy, která je tak výjimkou vůči ostatním kontinentům.

KLÍČOVÁ SLOVA

Víra, postmoderna, náboženství, New Age, sekularizace, nová náboženská hnutí

ABSTRACT

This work is devoted to new religious movements in postmodern age. I primarily focused on faith, secularism, pluralism and a typology of new religious movements that arised within the postmodern period. The work tries to capture, why there is no signs of restoration of traditional religions in Europe, despite this happening around the world. Europe rather tends to a new religious movements and syncretism refers here to the demands of modern society to the human being. This work points out the issue of secularization in Europe, which is the exception in comparison with other continents.

KEY WORDS

Belief, Postmodernism, New Age, New religion

ANMERKUNG

Diese Arbeit ist der Entstehung neuer religiösen Bewegung in der postmodernen Zeit gewidmet. Hauptsächlich konzentriert sie sich auf den Glauben, Säkularismus,

Pluralismus und die Typologie der neuen religiösen Bewegung, die im Kontext der Postmoderne eutstehen. Sie versucht zu erfassen, warum es in Europa nicht zu einer Wiedherstellung der traditionellen Religion kommt, so wie auch anders in der Welt, sondern eher zu den neuen religiösen Bewegungen zustimmt. Synkretismus in diesen gruppen bezieht sich auf die Anforderungen der wodernen Gesellschaft, die man auf den Menschen hat. Sie hinweist darauf, dass die Frage der Säkularisierung nur Europa betrifft, die so eine Ausnahme gegen andere Kontinente ist.

STICHWORT

Glauben, Postmoderne, Religion, New Age, Säkularisierung, Neue religiöse Bewegungen

Obsah

ÚVOD	8
1. Moderna a postmoderna	10
1.2 Postmoderna	11
1.3 Pluralita.....	13
2. Sekularizace.....	14
2.1 Sekularizace ve 20. století	16
2.2 Generace 60. Let.....	18
3. Víra	19
3.1 Teologie.....	20
3.1.2 Fideismus.....	21
3.1.3 Víra a Racionalismus.....	23
3. 2 Totální experiment	24
4. Označení Nová hnutí	25
4. 1 Synkretismus, Individualismus, Racionalismus	26
4. 2 Proč je klasifikace problematická?	27
4.3 Sekta, kult, církev	27
5. Nová náboženská hnutí.....	31
5. 1 Nová náboženská hnutí vycházející z křesťanství.....	33
5. 2 Nová náboženská hnutí vycházející z judaismu	34
5. 3 Nová náboženská hnutí vycházející ze západní ezoterní tradice	34
5. 4 Nová náboženská hnutí vycházející ze sikhismu.....	35
5. 5 Nová náboženská hnutí vycházející z hinduismu	35
5. 6 Nová náboženská hnutí vycházející z buddhismu	37
5. 7 Hnutí lidských potenci.....	38
5. 8 New age	39

5. 9 Wallisova typologie.....	42
5. 9. 1 Shrnutí Wallisova systému	44
6. Závěr.....	45

ÚVOD

Jisté tragické události z minulého století vrhají tmavé stíny na zkoumání a vnímání nových náboženských hnutí. Skandály se týkají Bílé noci v roce 1978, při níž byl zabit kongresman Leo Ryana, a 914 členů Svatyně lidu spáchalo sebevraždu, Charles Manson zabil těhotnou manželku Romana Polanského Sharon Tate. Svatyně lidu začala sloužit jako archetyp jednání pro antikultovní hnutí a došlo k veřejné obžalobě nových náboženských hnutí, kterou vedla organizace Cant. V 80. letech dochází k ochladnutí veřejného zájmu. V letech 90. přišli další tragické události, r. 1993 konflikt mezi federální mocí a Davidiány. V roce 1995 zaútočila japonská skupina Óm-Širli-Kjón v Tokiu a Jokohamě na metro, útok se nevydařil, ale i přesto zahynulo sedm lidí. Rituální sebevraždy vykonaly skupiny Chrám slunce a Nebeská brána, jež považovala Haly-Bob kometu za úkryt pro UFO a sebevražda měla sloužit jako způsob jak se dostat na loď v astrálních tělech.

Termíny, kterými v našem přirozeném jazyce chápeme a popisujeme náboženství, vnímáme kriticky, ať již myslíme kult, sektu či církev. Pojmový aparát tedy odborná terminologie pro současnou religiozitu je problematická pokud chceme popisovat procesy ve společnosti, tak jak jsou a vyhnout se nepatřičné klasifikaci. Nová náboženská hnutí v sobě nesou rysy postmoderního a moderního myšlení, „vymykají se“ sekularizačním tezím¹, stereotypům vnímaných při vyslovení náboženství. Otázka postmoderny je velice obtížná. O co se postmoderna snaží a jak se chce vymezit vůči moderně? Postmoderna není pouze téma filozofie, ale stala se záležitostí kulturní a masovou. Došlo k otřesení základních předpokladů typických pro Evropu.

V první části se práce bude zabývat klíčovými pojmy, typologií, metodologickými postupy a východisky při uchopení nových náboženských hnutí. V druhé části práce se zaměří na samotná nová náboženská hnutí, avšak nebude se zabývat podrobným popisem jednotlivých hnutí, ale zaměří se na to, co mají jednotlivé skupiny společného a jak se v nich projevují charakteristické rysy postmoderny. Bude sledovat zdroje idejí, charismatické vůdce, postoje ke světu a nastavení podmínek vzniku. Cílem bude

¹ VÁCLAVÍK, D. *Sociologie nových náboženských hnutí*. Masarykova univerzita Brno, 2007, s. 9

poukázat na důvody, proč jinde ve světě dochází k návratu tradičních náboženství. Sekularizace a Evropa? To co je typické pro naši dobu, se bude snažit poukázat pomocí nových náboženských hnutí. Synkretismus, který se vyskytuje v těchto skupinách, v důsledku reakce na nároky moderní společnosti, i to je odkaz novověké moderní vědy. Pokusí se vyvrátit typické představy o skupině lidí, jež oslovují nové náboženské skupiny během konverze.

Při studiu literatury jsem vycházela v první části práce z Jean-Francois Lyotard *O Postmodernismu*, Davida Václavíka *Sociologie nových náboženských hnutí*, Peter Berger *Hledání víry ve věku lehkověrnosti*, Zdeňka R. Nešpora a Davida Václavíka *Příručka sociologie náboženství*. V druhé části práce jsem čerpala z knihy Dušana Lužného *Hledání ztracené jednoty*, Davida Václavíka *Sociologie nových náboženských hnutí*.

Z historického vývoje máme jasné důkazy o postoji římské říše ke křesťanství, první křesťané byli pronásledováni, vražděni a žili v celkovém napětí vůči okolnímu nekřesťanskému prostředí. Srovnajme tuto situaci s dnešními novými náboženskými hnutími nahlíženými s despektem.

1. Moderna a postmoderna

Pro pochopení postmoderny je důležité ukázat na rozdíly mezi modernou a postmodernou a rozvrhnout si jejich základní programy. Moderna vysvětluje a legitimizuje moc skrze civilizaci. Věda uplatňuje svou univerzálnost ve světě. Jak? Používá mýtu a snaží se sebe sama vysvětlit relativisticky. Na straně druhé je postmoderna, kterou můžeme datovat od 60. let² minulého století. Začala v architektuře a postupně se dostala do více oblastí. Jednotu mýtu střídá pluralita (krize metafyziky ve filosofii), nesnaží se o žádný univerzální cíl, inspirují se Wittgensteinem. Končí hledání jednotné ideji či jednoho, skrytý význam za tím byla touha po vládnutí. Jeden rámec dává moc disponovat s dalšími rámci. Uplatňuje se univerzalistické pojetí a relativizuje jej. Mýtus dává smysl, cíl a vysvětluje vznik celé kultury. Věda vyprávěla metapříběhy o vzniku světa, Vesmíru, ale připuštění mnohosti dělá z jednoty fikci a my se náhle ocitneme v neznámém světě.³

Postmoderní umělci se neřídí předem danými pravidly a na jejich díla nemohla být použita stejných kategorií. Dílo, hledá nové kategorie, kterými se bude hodnotit. Lyotard chce zachovat paradoxy a rozpory, protože mu nejde o jednotu a totalitu⁴. Nesdělitelné je cílem. Lyotard poukazuje na to, jak došlo k nemožnosti uchopit zkušenost díky překonání tradičních prostředků. Nastolení zmatku a neznalosti vlastního prostoru nás činí ztracenými. Jak vykládat svět, rozumět mu a vyznat se v něm?

„Postmoderní situaci je nicméně cizí pocit deziluze stejně jako slepá pozitivita, V čem může spočívat letitost po zániku metanarativních příběhů? Kritérium výkonnosti je kritériem technologickým, neplatí pro posuzování toho, co je pravdivé a co je spravedlivé. Konsensus, k němuž se dospěje diskusí, jako soudí Habermas? Tento konsensus znásilňuje heterogenost řečových her. A k invenci nového dochází vždy uprostřed názorové různosti. Postmoderní vědění není pouze nástrojem moci. Zjemňuje naši vnímavost pro různosti a stupňuje naši

² Poprvé byl pojem postmoderna použit malířem Johnem W. Chapmanem v roce 1870. Postmoderním označil malířství překonávající impresionismus. WELSCH, W. *Postmoderna – Pluralita jako etická a politická hodnota*, KLP Praha 1993, s.

³ LYOTARD, J. - F. *O Postmodernismu*. FILOSOFIA 1993, s. 29

⁴ Tamtéž, s. 28

schopnost snášet nesouměřitelné. Svoji rozumnost nenacházejí v homologii expertů, nýbrž paralogii vynalézajících.“ (Lyotard, 1993, str. 98- 99)⁵

Sama předpona „post“ signalizuje odcizení se modernímu, ideály osvícenské vize nebyly naplněny. Rozum, víra v pokrok, nárok na jeden výklad pravdy atd. V knize *Postmoderno, vysvětlováno dětem*, je položena otázka „k čemu vedla jednotící idea?“ Lyotard odpovídá, že k totalitě a válečným konfliktům, chudobě světa na úkor bohatnutí jiných. Hlasy J. Habermasse, J. Giddense zastávají osvícenskou vizi a tvrdí, že by se měl dokončit projekt moderny, ale s použitím jiných prostředků. Naopak Lyotard a Rorty požadují úplné odpoutání se a zapomenutí moderny.⁶

1.2 Postmoderna

Pro vyložení postmoderny použiji dílo Jeana-Francoise Lyotarda *O postmodernismu*. V Postmoderní situaci⁷ analyzoval situaci vědeckého bádání, které je urychleno informatizací a vzniknutím nových společenských vazeb. Předpokladem filosofie a filosofování je schopnost odhlédnout od svých představ o světě, nepřipustit si své demagogie a být otevření novému tázání. Např. fyzika nemohla vzniknout bez nedůvěry k aristotelské teorii pohybu. „*Modernita, bez ohledu na to, do které epochy klademe její vznik, se nikdy nevyvine bez otřesení víry a bez objevu malé reálnosti reality, který je spjat právě s vynálezem jiných realit.*“⁸ (Lyotard, 1993, s. 23)

Pro Wolfganga Welsche je postmoderna dovršením moderny, není ničím novým, není dána ideou pokroku, protože má v sobě danou vývojovou linii všeho předešlého. Rozděluje modernu na myšlení novověkou modernu a modernu 20. století s postmodernou.⁹ Lyotard ukazuje, jakou škálu významů a mnohoznačností v sobě obsahuje pojem postmoderna, který je dán již předponou post. Musí vzniknout nová pravidla, kterými bychom mohli vyřešit současnou situaci. Konsensus nemůže být trvalý, je jen dočasným stavem. Lyotard odmítá např. Hegelovu filosofie historie¹⁰,

⁵ LYOTARD, J. - F. *O Postmodernismu*. Praha:FILOSOFIA 1993, s. 98-99

⁶ Tamtéž, s. 6-10

⁷ Srov. Welsch W., *Postmoderna – Pluralita jako etická a politická hodnota*, KLP Praha 1993, s. 21.

„Jádro postmoderních koncepcí vidím v tom, co nazývám „radikální pluralita“. Situaci postmoderny charakterizuje, že jsme konfrontováni s rostoucím množstvím různých životních forem, koncepcí vědění a způsobu orientace[...]

⁸ LYOTARD, J. - F. *O Postmodernismu*, Praha:FILOSOFIA 1993, s. 23

⁹ WELSCH, W. *Postmoderna – Pluralita jako etická a politická hodnota*, KLP Praha 1993, s. 8-9

¹⁰ LYOTARD, J. - F. *O Postmodernismu*. Praha:FILOSOFIA 1993. s. 33-38

kteřá v sobě obsahuje metanarativní příběhy, které se snaží stvořit jeden jednotný metanarativní příběh obsahující v sobě narativní příběhy lidských osudů a jejich vývoj. Lyotard vyčítá metanarativním příběhům jejich funkci, která má jen jednoho vypravěče historie. Historická paměť není neutrální, s jedním příběhem se všichni ztotožníme. Jednotlivci nemají své příběhy, ale ztotožní se s jedním a sami nejsou vypravěči a svědci dějinných událostí. Lyotard uvádí nutnost oddělit estetické a politické. Toto spojení je dáno evropskou tradicí od Platóna. Varuje před nebezpečím totalitních režimů. Chce politické¹¹ spojené s etikou, inspirací mu je Kant a „konání dobra“. Je nutno odlišovat každodennost (zkušenost) s teorií. Lyotard hledá odpověď na otázku „*V čem může spočívat legitimnost po zániku metanarativních příběhů?*“¹² (Lyotard, 1993, s. 98)

Lyotard se zabývá otázkou moderní vědy, která legitimizuje svá pravidla pomocí velkých vyprávění a postmoderna je právě výrazem ztráty víry ve velká vyprávění.¹³ Jako příklad uvádí dialektiku Ducha, hermeneutiku smyslu, emancipace rozumného subjektu, rozvoj bohatství. Vědění bylo podloženo vyprávěním metanarativních příběhů, které se legitimizovaly skrze instituce a řídí sociální vazby. Postmoderno je opakem, žádné kolektivní metanarativní příběhy. Konsensus není univerzální, protože nejsou univerzální pravidla pro řečové hry a dnes je výsledkem dialogu paralogie. „*Konsensus se stal hodnotou zastaralou a podezřelou. To, co takové není, to je spravedlnost. Je tedy třeba dospět k určité ideji a praxi spravedlnosti, která by nebyla spjata s idejí a praxí konsensu.*“¹⁴ (Lyotard, 1993, s. 176). Lyotardovým východiskem je jazyk, ne metajazyk, každý jazyk je hodnotou sám o sobě a podle Lyotarda nemohou být hodnoceny v jednom velkém obecném jazyku. „*Mění smysl slova vědění, a říká, jak k této změně může docházet. Produkuje nikoli poznání, nýbrž to, co je neznámé.*“¹⁵ (Lyotard, 1993, s. 169) Paralogie (chybný úsudek) je způsob komunikace (cílem není dosáhnout konsenzu), ale jde o sdílení protichůdných názorů. Je nutné uznat heterogenost jazykových her a pravidla hry musí být lokální. Lyotard, zpochybnil absolutní konsensus. S jednotou je spojeno nebezpečí totality. Spravedlnost nesmí být

¹¹ LYOTARD, J. – F. *O Postmodernismu*, Praha:FILOSOFIA 1993, s. 10

¹² Tamtéž, s. 98

¹³ Tamtéž, s. 97

¹⁴ Tamtéž, s. 176

¹⁵ Tamtéž, s. 169

založena konsensem, klade důraz na pluralitu, difference a heterogenitu. Lyotard postulují větu, větná pravidla (adresant, adresát, referéns a smysl mluveného). Moderna touží po abstraktním, které není zpřítomnitelné.¹⁶

1.3 Pluralita

V moderně upadají náboženské zvyky a víra. Transformační síla moderní doby je věda a technika (sekularizační faktor). „*moderní doba podporuje myšlenkové pochody, které nesnášejí záhady a které se místo nadpřirozených příčin snaží nacházet racionální vysvětlení.*“¹⁷ (Berger, 1997, s. 26) K problémům všedního života se přistupovalo pragmaticky a relačně. Došlo k vysokému stupni zracionalizování světa – smrt Boha, rozvoj průmyslové výroby. Člověk nemá kontrolu nad základními podmínkami bytí, život je mu pomíjivý a je smrtelný. Jak by mohlo nastat opětovné očarování světa? Náš svět se stal chladným a bezúspěšným. V rámci moderny se odehrávala sekularizace, smrti boha byla překonána transcendence. Lidé hledají útěchu, neodmítají nabízející iluze, nová náboženská hnutí se tak mohou objevovat z příčin psychologických než ontologických. V Evropě platí sekularizační teze, zbytek světa je horlivější než Evropa.

Podle Bergera platí konec spojení modernizace a sekularizace.¹⁸ Obroda náboženských hnutí pomáhá lidem překonávat pocit ztráty smyslu. Obracejí se ke starší době, která je nenávratně pryč, ale jaká doba byla lepší? Jde o to, jak které země mají religiózní povahu.

Co to je pluralismus? Koexistence (stupeň společenské interakce) různých skupin v rámci jedné společnosti, spojenou s jistým stupněm občanského smíru. Pluralita je stejně významný jev jako sekularizace. Pluralismus se objeví tehdy, až se v hradbě jistoty objeví prasklina.¹⁹ Hradbu o vlastní pravdě nakazí „kognitivní nákaza“²⁰ – životní styly, hodnoty a názory začínají splývat. Tento druh pluralizmu se vrací neustále. Nejvíce ve městech, jež má masový charakter a je multikulturální, město je jako trh. Trh se stává univerzálním pod vlivem kapitalismu. „Kognitivní nákaza“ ukazuje, jak naše myšlenky tradičního nahlížení na svět, nemusí být jediné, jimiž lze

¹⁶ Tamtéž. s. 149

¹⁷ BERGER P. L. *Vzdálená sláva*. Brno: Barrister & Principal 1997, s. 26

¹⁸ Tamtéž, s. 28-29

¹⁹ Tamtéž, s. 35

²⁰ Tamtéž, s. 36

přičíst jistou platnost. Z výjimečnosti do relativismu. Jistoty ubývá a pevná přesvědčení se promění v pouhé názory. Tento typ pluralismu má sekularizační účinky. „*O moderní době lze tedy říci, že zapříčinila stálý rozvoj vzájemného symbiotického vztahu pluralismu a sekulárnosti.*“ (Berger, 1997, s. 34)

Modernost je produktem západní civilizace, sama je naopak produktem racionálního myšlení antického Řecka, na straně druhé, náboženské zanícenosti Židů. Židé přinesli princip monoteismu, z Řecka princip kontradikce (žádná věc či jev nemůže být zároveň A i non a). V Asii se takové pojetí ruší, boží přítomnost je ve všem, A je a Non A je také.²¹ Pluralismus vytváří permanentní nejistoty ohledně toho, v co by měl člověk věřit, a jak by je měl zažít. Mysl člověka se nejistoty děsí, relativismus osvobozuje, ale ne každému je příjemný. Problém je aplikace západních idejí všude. Setkávání s odlišnými kulturami, vede k velké možnosti voleb.²²

2. Sekularizace

Sekularizace nechává vzniknout světskosti světa, již od prvních filozofů hledáme autentický stav našeho bytí. Proto došlo k odmítnutí mýtu, k tomuto procesu došlo nejenom v Řecku, ale proběhl i v židovské kultuře. Sekularizace se vyznačuje pluralitou názorů, jež dávají nový statut světskosti. V původním významu sekularizace znamenala vyvlastňování církevní půdy. Pojem sekularizace pochází původně z latinského slova saeculum, svět, doba. Ke konci 19. století se tento pojem stal významným v sociologii. Sekularizační teze, proces marginalizace náboženství, kdy se náboženství odsouvalo na okraj společnosti. Místo náboženství se do popředí dostala politika, věda a morálka. Proces vystihl Max Weber, jenž nepoužíval ještě pojmu sekularizace, ale popisoval tento proces odkouzlení.²³

Zlom v rozdělení náboženského a občanského způsobu života definitivně nastal s Velkou francouzskou revolucí. V této době se dostaly některé osvícenské ideje do praxe života. Byly legalizované v *Deklaraci práv člověka a občana* z roku 1789, nesmíme zapomenout, že i přes dominantní katolické postavení ve Francii. Pozice katolické církve byla považována za neslučitelnou se svobodou vědomí. Náboženská

²¹ Tamtéž, s. 37

²² Tamtéž, s. 42

²³ VÁCLAVÍK, D. *Sociologie nových náboženských hnutí*. Brno: Masarykova univerzita 2007, s. 69 -71

tolerance trvala od roku 1786, katalocismus byl státní církví, došlo k oddělení státních a veřejných záležitostí např. byly zrušeny církevní matriky a ustanoveny povinnosti občanských sňatků s povolením rozvodu, omezily se církevní pravomoci ve školství. Ateismus se neslučoval se zrovnoprávněním vyznání. Postupné oddělování dvou mocí se uzavřelo v roce 1905, kdy došlo ke konečné odluce, ale nedošlo k vymizení religiozity.²⁴

Zpět k Velké francouzské revoluci, která likvidovala postavení církve v občanské sféře, ale přesto rok po dobití Bastily se uspořádala slavnostní mše. Vymezení se vůči církvi pokračovalo, např. byly páleny náboženské symboly a z názvu obcí mizela jména svatých, republikánský kalendář obsahoval nové nenáboženské svátky – svátek Práce. Pro Marata a jiné revolucionáře byly stavěny kapličky. Zajímavý je případ poslance J. R. Héberta, jehož nechal Robespierre poslat na popraviště za uspořádání slavností pro bohyni rozumu a to jsme v roce 1793. Robespierre si byl vědom lidské potřeby v něco věřit, proč by ničil sochu ateismu? Zavedl nové náboženství Nejvyšší bytosti, které zrušil Napoleon v roce 1801, již předtím docházelo k nezájmu o nové náboženství. Po revoluci se mimo jiné udržely občanské sňatky a sekularizace církevního majetku.²⁵

Jaké bylo postavení církví? „*Přestaly plnit sociálně identifikační a legitimizační úlohu (neznamená nepotřebu)*“²⁶. Potřeba vede k hledání náhrad, v Evropě se tak stalo skrze naslouchání národního vědomí, nacionalismu. Identifikace s národem byly spojeny s romantickými představami 19. století., jednotlivci se viděli v něčem věčném, co tu bude a zůstane. Národ se vymezuje kulturně, jazykově a historicky vůči odlišným národnostním skupinám v jednom státě. Ukázala se možnost vymezení a porovnávání, Nešpor mluví o „nových druhých“. K tomuto procesu došlo díky transformaci konfese, jež se mohla změnit v nacionalismus, nebo naopak došlo k silné identifikaci s jedním *hegemonem víry*, jak víme z příkladu dnešního Polska. Nacionalismus plnil funkce náboženství a stal se implicitním náboženstvím. „*100 let náhrady za náboženství*“²⁷ Představa klasické sekularizace je možná pro Evropu, technický pokrok se nepodařilo spojit s náboženským výkladem světa. Proto díky sekularizaci vznikly nové formy

²⁴ NEŠPOR, R. Zdeněk. *Sekularizace implicitní náboženství*. In: NEŠPOR, R. Zdeněk., Václavík, D. a kolektiv. *Příručka sociologie náboženství*. Praha:SLON 2008, s. 296-305

²⁵ Tamtéž, s. 296-305

²⁶ Tamtéž, s. 296-305

²⁷ Tamtéž, s. 299

religiozity. Je otázkou, proč takto jednáme? Nejdeme nám o stav naší existence a o náboženský prožitek?

2.1 Sekularizace ve 20. století

V průběhu 20. století se vytvořil proud přesvědčený o zániku náboženského života, který se měl uskutečnit koncem 20. století. Důvodem byla nekompatibilita moderní společnosti a náboženství, postupem modernity s ní měli být konfrontovány všechny země planety. Myšlenka se ukázala spornou v 60. letech 20. století, vznikl náboženský rozkvět. Přičemž ještě o deset let dříve ukazovaly průzkumy klesající počty konvertitů, lidé se od náboženských představ odchylovali. Překvapení připravila mladá generace, jež měla být první sekularizovanou společností, a stal se opak, vykazovaly větší religiozitu než rodiče.²⁸

Sekularizace je proces transformace náboženství, přeměna do požadavků moderního člověka, detradicionalizace náboženství u tradičních náboženských skupin (křesťanství, protestanti). Tato teze dokázala vysvětlit, proč upadá tradiční náboženství a vznik rozkvětu (upravená teorie sekularizační). Náboženství se dostává do nové roviny, vychází vstříc individuálním formám a přizpůsobuje se jednotlivým potřebám moderního člověka.²⁹

V symbolické rovině došlo k demonopolizaci na výklad světa. Náboženské výklady světa se dostaly do sporu či lépe řečeno jsou v protikladu nenáboženským výkladům světa. Nové náboženské skupiny se k tomuto stanovisku postavili odlišně, jedna polovina nabízí holistický přístup. Druhá polovina nových náboženských skupin využívá slovníku moderní vědy k popisu událostí např. energie, potenciál, geopatogenní zóny.³⁰ Ne všechny nové náboženské hnutí se označují za náboženství např. transcendentální meditace. My se setkáváme s oběma rovinami. „Nenáboženská nová

²⁸ VÁCLAVÍK, D. *Transformace náboženství a nová náboženská hnutí*. In: NEŠPOR R. Zdeněk., Václavík, D. a kolektiv. *Příručka sociologie náboženství*. Praha: SLON 2008, s. 344 - 345

²⁹ VÁCLAVÍK, D. *Náboženství a politika – Úvod*. In: NEŠPOR, R. Zdeněk., Václavík, D. a kolektiv. *Příručka sociologie náboženství*. Praha: SLON 2008, s. 294

³⁰ VÁCLAVÍK, D., *New age a spiritualita*. In: NEŠPOR R. Zdeněk., Václavík, D. a kolektiv. *Příručka sociologie náboženství*. Praha: SLON 2008, s. 363

náboženská hnutí“ se označují za lepší, dovolávají se myšlenky New age. Prohlašují za nekompatibilní s vědou a používají holistické termíny – alternativní medicína.³¹

Výsledkem sekularizačního procesu je, že se náboženství transformuje a nebude probíhat všude stejně. Podle vztahu k sekularizaci se budou transformovat dvojím způsobem:

- A) Přizpůsobovat se proměnám společnosti z čehož plyne vysoce individualizovaná religiozita (synkretismus).
- B) Budou se objevovat fundamentalistické skupiny, rigidně fundamentální, negativní proti sekularizaci. Směs fundamentalismu a pluralismu.³²

Podle T. Luckmana je sekularizace procesem transformace, při jejímž procesu hraje důležitou roli otázka individualizace a specializace. Náboženství ztrácí svůj charakter, prostupovalo všemi činnostmi člověka a ztratilo svůj monopol. Je odsouváno a získává vysoce specializované funkce, jež dříve nemělo. Jde o „spásu člověka“. Nejde o celospolečenský zájem, ale o individuální, je na každém člověku, jakou cestu spásy si vybere. Nová náboženská hnutí používají jinou formu, náměty, obsahy, jazyk a na první pohled se liší od náboženství. Dochází ke vzniku „neviditelného náboženství“. Jde o systém, který není evidentně viditelný, ale navazující na tradiční systémy. Jde o holistický fenomén, jehož typickým projevem je New age. S církví nemají co dělat, nejsou věřící, ale ukazuje se opak, budou prosazovat astrologii, amulety, připustí transcendentno.³³

Česká republika je nejateističtější zemí Evropy – 59% „nevěřících“ a jen 32 % „věřících“³⁴, pokud jsou dotazy konkrétnější dle výzkumů je pouze 14% Čechů, kteří odmítají nadpřirozeno. Zbytek se dá popsat jako neviditelné náboženství. Čech má specifickou religiozitu, jde o vysokou nedůvěru k instituci náboženství. Charakter transformované religiozity. Alternativní religiozita není jednotná z hlediska představ, není jeden jednotící myšlenkový proud. Liší se i ve struktuře fungování, mající

³¹ Tamtéž, s. 362 - 363

³² VÁCLAVÍK, D., *Nová náboženská hnutí*. In: NEŠPOR R. Zdeněk., Václavík, D. a kolektiv. *Příručka sociologie náboženství*. Praha:SLON 2008, s. 353.

³³ VÁCLAVÍK, D., *New age a spiritualita*. In: NEŠPOR R. Zdeněk., Václavík, D. a kolektiv. *Příručka sociologie náboženství*. Praha:SLON 2008, s. 360

³⁴ VÁCLAVÍK, D. *Sociologie nových náboženských hnutí*. Masarykova univerzita Brno, 2007, s. 5

charakter instituce. Je velice důležité se této pluralitě věnovat citlivě, protože jsou skupiny, které tak nefungují. Mohou působit jako komerční firmy, nemají organizace, lidé s podobnými myšlenkami se setkávají na přednáškách.³⁵

2.2 Generace 60. Let

Proti mainstreamu se postavila kontrakultura. Výsledkem bylo sociální napětí, protest se stal masovou záležitostí, zachvátil společnost napříč společenskými vrstvami. Opět se zkoumalo, proč v 60. letech došlo k neočekávané inklinaci k náboženství. Řešením by mohl být postmaterialismus, stejný názor má T. Rozsak, jde o výsledek poválečné doby. Konzumní materiální společnost, která je efektivní v řešení etických a politických problémů, v Evropě vznikla EU. Místo nacionalismu, myšlenky hodnot blahobytu (ekonomická závislost, vztah Francie a Německo). Systém nabídl nové hodnoty, nabídl konzumní společnost, společnost blahobytu. Odstranění sociální nerovnosti, stát dal sociální jistoty, nikdo nemohl zemřít a nebyl existenčně ohrožen. Generace 60. let nikdy nezažila válku, hlad, bombardování domovů, přirozená reakce bude pravý opak, tedy útek od materiální společnosti. Vymezování v hodnotové situaci – generace proti generaci. Vymezování se na úrovni politické (obliba levicových systémů), komunitní život (hledání alternativních způsobů). Došlo ke kritice materialismu.³⁶

Nastala sexuální revoluce, objevil se penicilin, kapavka a syfilis se dala léčit a také objev hormonální antikoncepce. Mladý lid se postavil proti sexuální morálce svých otců. Součástí revolty bylo náboženství, nemateriální hodnoty, duchovno. Proč nedošlo k čerpání hodnot a duchovna z tradičních institucí? Byly chápány jako součást konzumu. Obviněny se spoluviny konzumu a hledaly se alternativy v jiných náboženských systémech, buddhismus, hinduismus, keltské a germánské skupiny, Wicca, ezoterní skupiny (alchymie a hermetismus), obrátily se ke křesťanství a jejich alternativním formám (charismatická hnutí – Letnické hnutí), dávají nový přístup (osobní prožitek, nové slovníky, jiné bohoslužby)³⁷

Sekularizační teze jsou v 90. letech kritizovány i ze strany původních obránců jako je Peter L. Berger. K žádné sekularizaci nedošlo, k oživení došlo i ve tradičních

³⁵ VÁCLAVÍK D., *Nová náboženská hnutí*. In: NEŠPOR R. Zdeněk, Václavík, D. a kolektiv. *Příručka sociologie náboženství*. Praha: SLON 2008, s. 350- 352

³⁶ Tamtéž, s. 351

³⁷ Tamtéž, s. 350

skupinách. Největší kritik P. Berger přiznal hřích mládí, tvrdí že sekularizace není pravdivá. Ukazuje na tvrzení univerzální platnosti. Sekularizace se týká pouze Evropy. Např. USA patřící mezi nejmodernější země nejsou sekularizované. I tradiční náboženské instituce lákají. Zvolení R. Regena.³⁸

G. Davi v knize *Vyjímečný případ Evropa*, dochází k závěru, kdy sekularizace je možná v Evropě a má různé podoby. Rozdíl v zeměpisných polohách. Sekularizace je proces transformace náboženství a nemá univerzální platnost. Musíme ji brát vážně v Evropě a např. v naší republice, má různé projevy a jeden je z důsledků modernizace.³⁹

3. Víra

Slovo věřit, credere, znamená „být přesvědčen“.⁴⁰ Ptáme-li se potom co je víra, je to podobné, jako bychom se ptali, co je Vesmír. Tázání se po významu víry má dvě hlediska, jak se víra traduje a utváří svůj obsah a jaká je víra v praxi. Víra jako životní přesvědčení není to samé jako víra každodenně prožívaná. Je tedy úkolem filosofie, pokud je víra hodnotou naší lidské existence, vymezit ji vůči jiným hodnotám. Pakliže to tak není, dostane se ke slovu kritika náboženství a její náplní práce je objevit „*věřící vědomí jako vědomí falešné (odcizené, neurotické, dětinské (Arno Arzenbacher, 1991, str. 292)*“⁴¹ a víra není samostatná hodnota sama o sobě a dá se redukovat.

Podle Kierkegaarda je člověk vymezen myšlením a existencí, myšlení nám brání v rozhodnutí k odvážnému činu. Člověk má vymezen čas života, lidé čas žijí. Odlišuje čas chronos a kairos, žitý čas není lineární, je opakem věčnosti, jež patří pouze Bohu. Pojem okamžik je čas, kterým se člověk prolamuje ze své konečnosti a sahá po nekonečném. Člověk, když sahá po nekonečnosti, uvědomuje si své meze. V díle *Bázeň a chvění*⁴² obhazuje niternost a lidskou víru. Víra je skok do absurdity, jedná se o nejdovážnější lidský čin, člověk se rozhodne a nepátrá po důvodech, základem je zanácenost. Lidé jsou schopni velkých činů, existence náboženská je ideál. Abrahám je

³⁸ VÁCLAVÍK, D., *Deprivatizace náboženství, náboženský terorismus*. In: NEŠPOR R. Zdeněk., Václavík, D. a kolektiv. *Příručka sociologie náboženství*. Praha:SLON 2008, s. 305

³⁹ DAVIE, G. *Vyjímečný případ Evropa: Podoby víry v dnešním světě*. Brno 2009, s. 14

⁴⁰ ARZENBACHER, A. *Úvod do filozofie*. Praha 1991. s. 291

⁴¹ Tamtéž. s. 292

⁴² KIERKEGAARD, S.. *Bázeň a chvění*. Praha 1993

příklad autentické existence, v Abrahámově úzkosti jsme v situaci, kdy se jedná o smysl života.

Abrahám uzavřel smlouvu s Bohem, bylo mu slíbeno dojít do země zaslíbené a mít početné potomstvo. Avšak po mnoho let s manželkou Sárou děti neměli, Sára přestala věřit a Abrahám si jako další ženu vzal Hagar, s kterou počal syna. Nakonec se narodil Sáře také syn, Izák. Abrahám má na hoře Moře obětovat svého milovaného syna Izáka, protože si tento čin po něm Bůh žádá. Stojí před rozhodnutím, mezi vírou a synem. Abrahám se rozhodne pro víru, v tomto rozhodnutí je člověk vždy sám. Nikomu se nesvěří a mlčí, nelže ani nespěchá. Syn se ho ptá, kde je oběť, otec odvětí, že se bůh o ni postará. Ale v Kierkegaardově pojetí to má být jinak. Abrahám musí synovi říct, že ho zabije. Tím na sebe bere odpovědnost.

Víra je riziko, sebepřesahování, vrchol pohybu existence. Není to nalezení klidu. Je to skok do absurdity, která tkví v absenci jistoty. Člověk, který sahá po nekonečnu, se dotkne jen konečného. Proto je existence spjata s úzkostí. Úzkost je úzkostí ze svobody. Strach je pocit vyvolaný z obavy z něčeho, co znám, čemu se mohu vyhnout, nebo s čím bojovat a formou boje na tom mohu participovat. Dá se s tím počítat. Úzkost je to, co zatěžuje existenci úkolem. Je to skok do svobody. Vzniká, když člověk projektuje svou skutečnost⁴³. Nemohu odhadovat důsledky. Je výrazem nutnosti volby. Nepřichází najednou, ale je plodem vnitřního zrání. „*Vždyť nejsem veliký tím, co se mi přihodí, ale tím, co konám.*“⁴⁴ Proti objektivní pravdě stojí niterná pravda, která je výsledkem zanícení. Pravda je subjektivita. Čin je riziko. Rozum brání v činu. Existující je odvoditelné pouze z existence samé.

3.1 Teologie

Původ slova teologie je z řečtiny a znamená „slovo“ (logos) o „bohu“ (theos). Teologie jako nauka pojednává o Bohu a celé nauce konkrétního náboženství. Důležité je zjevení boží, kterým dal o sobě vědět a odhalil své záměry. Teologie nezkoumá náboženství jako taková, ale zajímá se o existenci Boha, která je z hlediska víry důležitá. Historie teologie je známa od Platonovy Ústavy, kdy se distancuje od mytických bohů a

⁴³ KIERKEGAARD, S.. *Bázeň a chvění*. Praha 1993, s. 245-246

⁴⁴ Tamtéž, str. 55

Aristoteles o ní mluví v Metafyzice jako o vědě zkoumající první příčinu. Od 2. století se stává křesťanskou, ale ještě nemluví o celku, pouze o Bohu.⁴⁵

Fundamentální teologie je základní nauka o Bohu, pro teologii obecně je tato disciplína velice důležitá, jelikož ji zakládá jako disciplínu.⁴⁶ Jejím úkolem je „*položít základy víry, dát pevnou půdu pod nohama nejen teologii, ale též naší osobní víře.*“ (Vojtěch Brožek, 2005, str. 9).⁴⁷ Neptá se po důvodu naší víry, ale jak mohu věřit, co zakládá naší osobní víru. Chce rozumnými důvody doložit víru. V tomto případě proti sobě stojí dva protichůdné směry, racionalismus, který zakládá poznání skrze rozum a fideizmus, který stojí pouze na víře a rozum absolutně odmítá jako prostředek ke zdůvodnění víry.

Nesouladný vztah mezi rozumem a vírou je primární pro pochopení samotné víry. Rozumové poznání je dáno rozumem a zkušeností. Na základě vnitřní introspekce si uvědomujeme, co děláme v danou chvíli, zaměřujeme se na vlastní mentální stavy (pocity, vzpomínky). Introspekci nám zakládá zkušenost.⁴⁸

3.1.2 Fideismus

Fideismus má dvě varianty, klasickou formu, kdy se víra a rozum vylučují a wittgensteinovskou.

1. klasickou formu

Fideismus zastává skeptické stanovisko vůči úloze rozumu v náboženství a víře. Klasický fideismus se nesnaží získat racionální argumenty pro víru a obsah víry nemusí být nutně reflektován. Vyjadřuje ji věta *Credo quia absurdum est* (rozum a víra jsou neslučitelné veličiny), víra není jen subjektivní, ale hlavně jde o důvěru v Boha, a z přesvědčení, že obsah víry vždy překračuje možnost lidského poznání.⁴⁹

Je-li víra více než rozum a stojí nad ním, pak existuje konečné poznání pro rozum a víru zvlášť. Odlišné jsou i nástroje poznání pro víru a rozum. Kierkegaard navazuje na Tertulliana⁵⁰, ve víře viděl paradox lidské existence. Niterné, subjektivní se týká existence, naopak objektivita je pro vědy. Víra je součástí naší existence, je to vášně,

⁴⁵ BROŽ V., *Základy fundamentální teologie*. Hradec Králové 2005. str. 9-14

⁴⁶ Tamtéž, s. 9

⁴⁷ Tamtéž, s. 9

⁴⁸ Tamtéž, s. 12

⁴⁹ DOLISTA, J. *Křesťanská víra a racionalita – Teologický přístup*. Jihočeská univerzita 2004, s. 87

⁵⁰ Tamtéž, s. 88

která vyžaduje cit. „*Víra je paradox právě proto, že jedinec jakožto jedinec převyšuje obecně, [...] je mu nadřazen – avšak jen tehdy, jestliže se mu zprvu jedinec podřídí. Z prostředků obecně se stává jedincem a je mu jakožto jedinec nadřazen; tj. jedinec má jakožto jedinec absolutní vztah k absolutnu.*“ (S. Kierkegaard, *Bázeň a chvění*, str. 48)⁵¹ Racionalita je protiklad k víře, jde o subjektivní záležitost, umenšovala by ji.

Víru nelze přijmout bez rizika, dokonce čím více rizika, tím je zapotřebí více víry, v silné víře pak člověk nalézá jistotu víry. „*Pravý tragický hrdina obětuje obecně sebe sama a vše, co mu náleží. Jeho skutky a každé hnutí jeho nitra náleží obecně; je zjevný a ve zjevnosti je pravým synem etiky. To však není Abrahámov případ, on nedělá pro obecně zhola nic a tají se. Nyní jsme u paradoxu.*“ (S. Kierkegaard, *Bázeň a chvění*, str. 97)⁵². Obsah víry je pro Kierkegaarda paradoxem, jako celé křesťanství. Lidská existence je odvaha, protože požaduje skok do neznáma. Víra je skok do neznáma, svobodné rozhodnutí.

Klíčové je rozhodnutí pro víru, moment volby, jež nás ovlivní v jednání. Připomeňme si jednání Abrahama. Proč se fundamentální teologie snaží zdůvodnit věrohodnost víry? Vedle víry, máme i rozum, který používáme a dal nám jej Bůh. Zdůvodněním by získala víra stabilnější postavení v očích odpůrců a iracionální jednání některých náboženských fundamentalistů by se stalo neodpovědné, protože součástí víry je odpovědnost za ni. Víra motivuje člověka k rozhodnutí.⁵³

2. Wittgensteinovský fideismus

V takto pojatém fideismu má víra svou přijatelnost výlučně uvnitř samotného systému víry, nedá se zdůvodnit mimo sama sebe. Nemůže být podrobena objektivnímu a racionálnímu kritériu. Wittgenstein si pokládá dva typy otázek: 1. problematika užívání slov v náboženské mluvě (debata o poznání) a 2. Objektivizace pojmosloví v náboženství (zdůvodnění víry ve způsobu fideistickém nebo racionálně objektivním).⁵⁴

⁵¹ KIERKEGAARD S. *Bázeň a chvění*, Praha 1993, s. 48

⁵² Tamtéž, s. 97

⁵³ DOLISTA, J. *Křesťanská víra a racionalita – Teologický přístup*. Jihočeská univerzita 2004, s. 89- 90

⁵⁴ Tamtéž, s. 90

Wittgenstein odděluje víru a rozum, protože racionální argumenty a víra si odporují, náboženský slovník⁵⁵ je specifický (sui genesis) a nedá se měřit přírodovědným instrumentem. Náboženské výpovědi mají direktivní význam, jde o zastávání určité životní pozice. Nejde o výpovědi poznání skutečnosti. Vědění je úzce vázáno na slovo. Wittgensteinův výrok „*Co se vůbec dá říci, dá se říci jasně; a o čem se nedá mluvit, o tom se musí mlčet.*“⁵⁶ (L. Wittgenstein – *Tractatus logico philosophicus*, 1993, str. 7)

3.1.3 Víra a Racionalismus

Bez verifikace daného faktu se obejdeme, pokud věříme „svědectví jiného“, spolehneme se na věrohodné svědectví, aniž bychom tvrzení či daný fakt myšlenkově reflektovali. V křesťanské tradici důvěřujeme Bohu, máme k němu osobní vztah, při nastolení důvěry, která je klíčová můžeme přijímat pravdu. V tomto pojetí je víra nad rozumem, dáváme se světu, je důležité ospravedlnit víru rozumem? Aby získala statut vážnosti v očích racionalistů?⁵⁷

Mluvíme-li o skutku člověka (actus humanus), pak víra je lidský výkon a jsme si za ni zodpovědní, je to naše víra! „*Z toho plyne, že se na ni podílejí složky lidského ducha, lidského „já“, tedy rozum a vůle. Lidskému rozumu musí být jasné, že se po něm chce, aby uvěřil, dále mu musí být jasné, v co má věřit, a dále musí být přesvědčen, že je to rozumné. Tím je položen základ pro víru. Rozum tím však není fyzicky nucen uvěřit. Nastupuje vůle, která se rozhodne pro víru či proti ní. Tím se víra stává zásluhou, ctností člověka.*“ (Vojtěch Brož, 2005, str. 13)⁵⁸

V křesťanském smyslu je víra kooperací mezi lidským výkonem dílem Boží milosti. Zjevení božího syna zakládá nabídku milosti. „*Víra je pak výsledkem součinnosti moci boží milosti a lidské svobody. Je to úkon, který je božský a lidský zároveň... Víru je třeba chápat existenciálně a personalisticky. Je možná jen v osvobozujícím setkání naší lidské osoby s osobním Bohem.*“ (Vojtěch Brož, 2005, str. 13)⁵⁹ Akt víry je možný ve vztahu „já a ty“, ve shrnutí je víra nositelkou lidského rozumu, lidské vůle a Boží myslí. Může pak říci, že víra je poznání, ctnost a dar.

⁵⁵ DOLISTA, J. *Křesťanská víra a racionalita – Teologický přístup*. Jihočeská univerzita 2004, s. 91

⁵⁶ WITTGENSTEIN, L. *Tractatus logico philosophicus*. Praha 1993, s. 7

⁵⁷ Viz. Sv. Pavel: „*Vím, komu jsem uvěřil*“ (2 Tim 1,12)

⁵⁸ BROŽ, V. *Základy fundamentální teologie*. Hradec Králové. 2005, s. 13

⁵⁹ Tamtéž, s. 13

Víra a rozum patří k otázkám „co je člověk?“, patří k smyslu jeho existence. Vždy jsme ve stavu určitého přesvědčení, jistým před porozuměním rozumíme světu a bereme, co se nám dává. Otázka po esenci, bytostném určení člověka, nám v teologii dává zjevení, předpokládá jinou orientaci ve světě a ujasnění lidské existence.

Je otázku, pokud fideistické koncepce vylučuje rozum z víry, jestli se víra stane iracionální, protože zdůvodnění víry na základě víry je neudržitelné. Požaduje-li po nás autorita poslušnost a nemá racionální zdůvodnění, pak racionální koncepce se ptá po individuálním porozumění víře. Racionálně nezdůvodnitelné odmítá, empirické vědy experimentálně dokazují pravdivost hypotéz a teorií, takové pojetí je dáno od Francise Bacona.⁶⁰

3. 2 Totální experiment

Jak v našem životě uskutečňujeme hodnoty? V návaznosti na E. Heintela se nám dává dílčí a totální experiment. Při dílčím experimentu operujeme pouze s takovými hodnotami, které můžeme ovlivnit např. příprava na státnice, realizace volební kampaně. Vydáme-li se riziku v praxi a jednáme bez ohledu na zkušenost, pak to je jednání, který je smyslu lidské existence v celku. Takové jednání známe od Aristotela, vše závisí na volbě. Aristoteles uvádí příklad s námořníkem, který zachraňuje život lidem na lodi, protože vyhodí náklad (Aristoteles, Etika Nikomachova, 3. Kniha 1110a, 45). Nussbaumová k tomu říká „*Tento muž ví až příliš dobře, co všechno musí udělat, když už jednou pochopil, jaké jsou alternativy, byl by blázen, kdyby třeba jen chvíli otálel. Přesto však lpěl i na nákladu. Udělá to, i když lituje, že jej vyhodil do moře, lituje, že se události vyvinuly tak, že musel zvolit něco, co by si žádný rozumný člověk obvykle nezvolil, že musel zahodit něco, co by rozumný člověk obvykle pečlivě střežil.*“ (Nus., str. 98)⁶¹. Je rozdíl mezi jednáním, které děláme sami ze sebe, a nejsme k němu nuceni. Jiný příklad je „*Co se však děje z bázně pře větším zlem, anebo se koná pro nějaké krásno, na příklad kdyby tyran, poněvadž jest pánem našich rodičů i dětí, přikazoval nám vykonati něco hanebného s podmínkou, že by byli ponecháni na živu, vykonáme-li to, a že by museli zemřít, nevykonáme-li toho, jest pochybno, zda takové*

⁶⁰ DOLISTA, J. *Křesťanská víra a racionalita – Teologický přístup*. Jihočeská univerzita 2004, s. 86

⁶¹ NUSSBAUMOVÁ C. Marta. *Křehkost dobra – náhoda a etika v řecké tragédii a filosofii*. Oikoymenh, Praha 2003, s. 98

jednání jest nedobrovolné či dobrovolné.“ (Arist., 3. kniha, 1110a, str. 43)⁶². Jednání vyžaduje účel, cíl a prostředky.

Ve filosofii Martina Heideggera jsme již od narození voláni do „ono se“, man tu bude vždy, ale z rozptýlenosti se dostat do opravdového horizontu bez obstarávání je výkon. Vystavíme-li se riziku totálního experimentu, bytí ke smrti, pak se svět objeví ve své celistvosti, dostane nový smysl a hodnoty. Ve víře je totální experiment spojen s Bohem, vždy máme vztah ke konci našeho bytí, je dále za světskostí světa.⁶³

4. Označení Nová hnutí

Položme si otázku, jaké je kritérium pro označení nová. Nová hnutí jsou taková, která vznikají v současnosti, nebo také mohou trvat několik stovek let, jako příklad můžeme uvést Mormony a Svědky Jehovovy, jejichž kořeny sahají do první poloviny 19. Století. Poslední skupinou jsou taková nová hnutí, které označujeme jako nová, ale jsou zpochybňována. Příkladem jsou Hare Kršna, jenž se v 60. letech přesunuli do USA, ale tvrdí, že jejich kořeny sahají až do 15. století v Bengálsku a svůj vznik odvozují z bhakti-jógy.⁶⁴ Zlom v pojmenování nová přichází po 2. Světové válce, tentýž názor má i E. Barkeilová⁶⁵. Po roce 1945, kdy někteří autoři tvrdí, že nová jsou taková hnutí, která vznikala v 60. letech a nemají se do nich řadit Mormoni, Jehovisté. G. Chryssides zavádí kategorii Starých-nových náboženských hnutí, jde o navazující skupiny. Problém je např. s Hare Kršna, mají dlouhou tradici, ale důležité jsou jejich myšlenky, které se v 60. letech dostaly na západ, pro naše pojetí je důležitá interakce se západem.

Je nasnadě zvážit pojmenování adjektiva nová, tedy to co s sebou přináší něco nového. V čem, ale spočívá novost, nové antropologie člověka? Až na výjimky se řešená problematika objevila a byla řešena. Apokalypsa již v 1. století př. n. l. (přezentní eschatologie). Nová antropologie není jednotná, univerzální myšlenka pojetí člověka. Problém je ve spojení s náboženstvím, a) odmítají sami sebe za náboženství a označují se za vědu, duchovní filosofii, duchovní cestu. Jedná se o pojmy, které mají velkou

⁶² ARISTOTELÉS. *Etika Nikomachova*. Praha, s. 43

⁶³ ARZENBACHER, A. Úvod do filosofie, s. 294

⁶⁴ VÁCLAVÍK, D. *Sociologie nových náboženských hnutí*. Masarykova univerzita Brno, 2007, s. 93

⁶⁵ VÁCLAVÍK, D., *Transformace náboženství a nová náboženská hnutí*. In: NEŠPOR R. Zdeněk., Václavík, D. a kolektiv. *Příručka sociologie náboženství*. Praha:SLON 2008, s. 344

legitimitu, za b) hájí svoji náboženskost – např. Scientologové jako náboženská skupina získá daňové výhody a důvodem je přístup do veřejných institucí.⁶⁶

Nová nejsou lepší či nejlepší, není tu žádná jednotící myšlenka. Jde o staré jednotící myšlenky. Jak je tedy chápat? Vysvětlení dává Břetislav Horyna v časopisu *Religio*⁶⁷, nová chápat ve smyslu kontextu a ne ve smyslu obsahu. Jak fungují? Scientizace, individualizace, sekularizace nejde o obsah. Náboženství je vysledovatelné do neandrtálců, kteří měli duchovní svět, známé jsou pohřební nálezy. Člověk je náboženský člověk. Jde o formu, reakci na modernitu.

4. 1 Synkretismus, Individualismus, Racionalismus

Neexistuje nesynkretické náboženství. Křesťanství má původ v řecko-římském světě, židovském, proměňuje-li Ježíš vodu ve víno, tak to samé probíhalo již v Dionýských mystériích. U nových náboženských hnutí pozorujeme programový scientismus, vznikající v důsledku reakce na nároky, které klade na člověka moderní společnost. Máme potřebu se vyrovnat s vědeckým pokrokem, v nových náboženských skupinách nalezneme odkazy na vědu, důkazy mají vědecký charakter. New age nabízí homeopatii, akupunkturu a akupresuru. Prakticky nejsou v rozporu s vědou.⁶⁸

Tradiční náboženství klade do popředí skupinu. Tuto tendenci popsal Thomas Luckmann v 60. letech. Fenomémem dneška je neviditelná religiozita. Na první pohled nejsou vidět náboženské rysy v jednání. Jsou vázány na jedince a jde o privilegovanou religiozitu např. ČR. Individualista může být ateistou a popírat vše nadpřirozené, ale je to obrovský intelektuální výkon. Tomáš Halík mluví o „něcismu“ nebo jedním z dalších fenoménů je hypermarketové náboženství, kdy máme košík, ve kterém máme např. knihy 5. Tibeťanů, Knihu mrtvých, gnostické texty, Celestinská proroctví.

Racionalismus má blízko ke scientizmu, dogmata se racionalizují, dávají věrohodnou mytologii. Raelijáni považují Zemi za genetickou laboratoř, ve své podstatě jsme naklonovaní mimozemšťané a máme jejich schopnosti. Důležitý je způsob komunikace, jde o způsob řízení, viz firemní kultura, média. Nové náboženské skupiny jsou progresivnější, v získávání nových členů používají internet, mají bannery v metru, aby

⁶⁶ VÁCLAVÍK, D. *Sociologie nových náboženských hnutí*. Masarykova univerzita Brno, 2007, s. 94- 98

⁶⁷ HORYNA, B. „Nová religiozita a možnosti její religionistické reflexe“, v *Religio*2/1, 1994, s. 15-23

⁶⁸ VÁCLAVÍK, D. *Sociologie nových náboženských hnutí*. Masarykova univerzita Brno, 2007, s. 98

oslovily co nejvíce skupin lidí. Jakou skupinu oslovují nová náboženská hnutí? Typickým předpokladem je konvertita jako neúspěšný frustrant, opak je pravdou. Konvertita pochází ze slušného zázemí střední třídy, má dobré vzdělání a mnohdy mladší 30 let, úspěšný. Bývá frustrován ze současné situace světa a nehodlá nechat situaci beze změny. Všechny tyto jevy se odehrávají v rámci sekularizace. Otázkou je, jestli má takový dopad, jaký jsme ji přičkli?⁶⁹

4. 2 Proč je klasifikace problematická?

Problém, se nachází již v samotném studiu jakéhokoliv jevu, jemuž se jako lidé zabýváme. Problémem je „*mechanismus začleňování událostí do určité struktury či systému, které nám umožňují věci chápat a vnímat tedy řečeno slovy Clauda Lévi-Strausse – mít z nich nějaký dojem.*“ (Václavík, David, *Sociologie NNH*, str. 11)⁷⁰

Ve světě se orientujeme na základě toho, že mu již nějak rozumíme a vyznáme se v něm. Vytváříme si vlastní „klasifikační systém“, který za předpokladu našich dosavadních znalostí co nejlépe popíše realitu. Dané systémy se po nějaké době stávají nedostatečné a my celý vytvořený systém musíme znovu reflektovat a uchopit. Pojmy se zaměňují a získávají jiný obsah, vždy je důležité z jaké pozice daný jev pozorujeme a popisujeme. Nesmíme zapomínat, že my sami jsme součástí skutečnosti. Závěrem budeme znovu rozumět skutečnosti.

Pro pochopení mechanismů při vzniku klasifikací by podle D. Václavíka mohla mít myšlenka Wilhema Diltheye, podle které je vědění/poznání ve své podstatě pouhou konstrukcí. Tato myšlenka byla mnohokrát rozpracována v sociologii vědění, mezi hlavní autory patří Peter L. Berger a Thomas Luckman či Alfred Schutz. Rozpracovávají sociální konstrukt reality, který dle Bergmana a Luckmana probíhá ve třech rovinách: externalizace, objektivizace, internalizace.⁷¹

4.3 Sekta, kult, církev

Při uchopení nových náboženských hnutí, začneme rozkódováním jednotlivých pojmů, do nichž jsou náboženské skupiny členěny. První problém nastává při definici

⁶⁹ NEŠPOR, R. Z., *Komercializace a komerční využití náboženství*. In: NEŠPOR R. Zdeněk, Václavík D. a kolektiv. *Příručka sociologie náboženství*. Praha: SLON 2008, s. 280-285

⁷⁰ VÁCLAVÍK, D. *Sociologie nových náboženských hnutí*. Masarykova univerzita Brno, 2007, s. 11

⁷¹ Tamtéž, s. 15

samotného náboženství. Tady bych použila úryvek od Augustýna „Nevíme, když se ptáme konkrétně“. Běžně jej používáme v přirozeném jazyce, máme intuitivní tušení, o co jde. Ovšem ve vědeckém diskursu z pohledu reflektovaného, jde o střet a často zaměňovaný diskurs teologický a religionisticky sociologický. V médiích bývají spojovány dohromady. Teologický koncept vychází z oficiální náboženské tradice (křesťanství, judaismus). Religionistické definice nejsou založeny na ideálním náboženství. Nehledá jedno pravdivé náboženství. Absence apologických tendencí. Pojetí sekty či kultu jako deviace vychází z teologického diskursu. Sekty bývají v rozporu s kulturními danostmi, bývají vnímány jako patologické. Mají nové hodnoty a nepřijímají staré. Koncept náboženství je vytvářen v jedné myšlenkové tradici a ostatní derivace se musí nutně podobat. Křesťanství má náboženství jako vztah k Bohu a tato definice se používá i v jiných kontextech, protože pak by nebyly náboženství. Z jednoho kulturního prostoru nemohu definovat druhý kulturní prostor svými dostupnými prostředky k popisu. Do náboženství patří jak sekta, kult i církev.⁷²

Nová náboženská hnutí jsou chápána v typologickém rámci základních pojmů sekta, kult, církev. Nemají jednotný sémantický význam, častou jsou spojovány s ideologizujícím podtextem. Důvodem je „*tyto pojmy ještě před jejich „vědeckou“ aplikací konstituovaly a používaly v čistě konfesijním podtextu a jednak tím, že jsou používány tam, kde se autor zdráhá použít termín náboženství.*“ (Václavík, 2007, s. 34)⁷³.

Sekta je z etymologického hlediska z latinského slova sequi (následovat) nebo sectarex (oddělovat se od něčeho), řecký ekvivalent je haíresis (volba) sloužil jako označení pro jakýkoliv myšlenkový proud, např. v helénismu to byly filosofické školy. Stal se privativním pojmem, protože označoval skupiny mimo ortodoxní linii, proto byly považovány za nebezpečné. Takto byly pojímány v křesťanství a rabínském judaismu, od nichž tuto rétoriku přijaly velké křesťanské denominace. Zlatý věk přichází s novověkem, kdy si mezi sebou konkurovaly křesťanské protestantské proudy. Pojem se dostal i mimo učený diskurs na celá staletí a očištění se nastalo až v 19. století. Katolická církev do 2. Vatikánského koncilu v letech 1962 – 1965 označovala ostatní křesťanské a nekřesťanské vyznání za sekty. Církev je z latinského slova ecclesia

⁷² VÁCLAVÍK, D. *Sociologie nových náboženských hnutí*. Masarykova univerzita Brno, 2007, s. 34-36

⁷³ Tamtéž, s. 34

původně řeckého ekklésia (shromáždění), tento pojem byl chápán jako označení pro ortodoxní skupinu, jež má právo na spásu.⁷⁴

Jak pojmy používat a členit? Jsou tři možné způsoby, jak označovat náboženské skupiny. V prvním případě se jedná o podezřelou skupinu, která je spojena s destrukcí. V druhém případě je možné jej používat teologicky, kdy jde o odchylku od pravověřících. Být členem skupiny je vzdání se nároku na spásu. Mimo církev není spásy. Pojetí spásy se liší v dogmatech církví např. mezi luteránskými a kalvinistickými. Poslední možností je používat pojmy vědecky, v neutrální rovině jako typy náboženských skupin.⁷⁵

Max Weber se problematice systematicky věnoval v díle *Protestantská víra a duch kapitalismu*.⁷⁶ Používá pojmy sekta a církev, které jsou co do významu pouhé metodologické nástroje. Jde o badatelův konstrukt, které slouží při bádání. Jedná se o pouhé značení. Rozlišoval je co do velikosti, členství a funkcemi v řízení. Pojmy nepoužíval preorativně. Navázali na něj sociologové Ernst Troeltsch a Ronald Niebuhr. Niebuhr používá pojmy dynamicky, vykládá vývoj skupiny na tři fáze. První forma je sekta a ta zažívá stádia a dojde do univerzální církve. Skupina se může i zastavit, zaniknout, zažít regres. Každá náboženská skupina má potenciál stát se církví. Umožňuje, tak pochopit vývoj např. Mormoni v 20. letech 19. Století v USA.⁷⁷

Změna přichází v 30. letech 20. Století, kdy se Weberův systém stal nedostačujícím. Nedostačující pro pojmy náboženské skupiny. Sekta a církev je spojená s křesťanstvím a skupiny vždy nevznikají z církevního podhoubí. Mohou se inspirovat, ale není to tak vždy. Existují důležité funkce před stvořením skupiny. Johnson zavedl nový pojem kult. Vzniká míra sociálního napětí u některých skupiny vůči okolní společnosti, tradičním skupinám, a proti předchozím dvěma důvodům. Církev je v minimálním napětí k okolí, je konformní, za to kult je novotvar deviantní skupiny. Sekta je také deviantní skupina, ale má původ v domácí půdě a sociální napětí jejich okolí uznává. Sekta, kult, církev

⁷⁴ VÁCLAVÍK, D. *Sociologie nových náboženských hnutí*. Masarykova univerzita Brno, 2007, s. 34

⁷⁵ Tamtéž, s. 35

⁷⁶ Srov. WEBER, M.,- *Protestantská etika a duch kapitalismu*, in: Weber M., *Metodologie, sociologie a politika*, Praha:OIKOMENH 1998, s.185-294

⁷⁷ VÁCLAVÍK, D. *Sociologie nových náboženských hnutí*. Masarykova univerzita Brno, 2007, s. 37- 39

jsou různě používané v jazykovém prostředí, v České republice a Německu jsou to negativní označení. V anglofonním prostředí je sekta do významu to samé jako kult.⁷⁸

⁷⁸ VÁCLAVÍK, D. *Sociologie nových náboženských hnutí*. Masarykova univerzita Brno 2007, s. 125-126

5. Nová náboženská hnutí

V druhé části práce se zaměřím na typologii dle Dušana Lužného⁷⁹, který nová náboženská hnutí rozděluje do osmi skupin, podle zdroje idejí, jež čerpají z velkých tradičních náboženství. U skupin budu sledovat nastavení podmínek vzniku, postoj ke světu podle, zdroje idejí a vůdce skupin. Vyjmenuji všechny skupiny a z každé si vyberu jednu, kterou více rozeberu.

První skupinou jsou nová náboženská hnutí vycházející z křesťanství, do nichž patří Jehovisté, Letnické a Charismatické hnutí, Církev sjednocení (Münisté), Adventisté sedmého dne, Rodina, Kristadelfiáni, Unitáři, Ježíšova armáda, Mormoni. Vlastní legitimitu odvozují z křesťanství, my jsme ti první křesťané. Okolní společnost vnímají negativně, očekávají konec světa. Jsou ve sporu s velkými křesťanskými skupinami. Kdo má nárok se prezentovat jako praví křesťané?

Druhá skupina nových náboženských hnutí vychází z judaismu, patří sem Rastafariáni. Na západě popularnost přišla s Bobem Marley. Vzniklo v 30. - 40. let na Jamajce, kde hlavním pulsem byla emancipace Afroameričanů. Etiopského císaře Rastafaryho považovali za mesiáše. Zavedli kult gandži jako posvátné květiny.

Třetí skupinou jsou nová náboženská hnutí vycházející ze západní ezoterní tradice Hnutí Grálu, Satanismus, Theosofie, Rosekruciáni, Společnost vnitřního světla, Hnutí grálu, Ufo kultury – Raeliáni, Aetherius. Do ezoterických proudů patří Antroposofie, Theosofie odvolávající se na Templáře a Rosekruicány. Členové řádu Oto v druhé polovině 19. století byli nacističtí hodnostáři. Do předkřesťanské tradice patří keltské skupiny, větší zázemí mají v anglosaském světě např. Irsko, Skotsko. Obnovení Slované (napojení na ultra pravici se děje v Polsku), Death Metal, Black Metal. Problémem je, že nikdo neví, jak nekřesťanské náboženství vypadalo, nevíme kult a kompetence bohů. Často velmi romantizované, navazují na literární zpracování 19. století. Existence univerzálního náboženství, jimž je příroda. Čarodějnictví a čarodějky jsou pokračovatelky kontinentální tradice. Nebyly přísluhovačky d'ábla, ale pokračovaly

⁷⁹ LUŽNÝ, D., *Nová náboženská hnutí*. Brno: Masarykova univerzita 1997

v předkřesťanské tradici jako kněžky. Wicca vznikla v 50. letech, založil ji Gaardner, zavedl uctívání ženských prvků. Černá magie je technika z přírodního náboženství.

Čtvrtou skupinou jsou hnutí vycházející ze sikhismu – Misie božího světla, Ecknar, Sant Mat. Sikhismus je náboženství na pomezí islámu a hinduismu, jejím zakladatelem byl Guru Nának (1469-1539), vznikl v indickém Paňdžábu. Věří v zákon karmy a vyžadují přísnou morálku, ale mají militantní charakter, pro ochranu své víry u sebe nosí zbraň, hřebec, ocelový náramek, nestříhají si vlasy a nosí krátké kalhoty. Nejposvátnější kniha je Ádi Granth. Duchovní centrum mají v Zlatém chrámu v Amritsaru, který byl postaven na přelomu 16. a 17. století.

Pátá skupina jsou nová náboženská hnutí vycházející z hinduismu - Hare Kršna, Šrí Činmoj, Osho, Jóga v denním životě, Brahma Kumaris, Sahádža jóga, Meher Baba, Satja Sai Baba.

Šestá skupina jsou nová náboženská hnutí vycházející z buddhismus - Ničiren šóšú, Angažovaný buddhismus, Vadžradhátu-Šambala, Arya Maitréja Mandala, Friends of Western Buddhist Order. Linie karma – kagju, na západě jej zpopularizoval zakladatel, Ole Nidhal.

Do sedmé skupiny patří nová nábožensko-psychoterapeutická hnutí. Hnutí jsou přesvědčena, že člověk má v sobě nevyužité latentní schopnosti, které jsou mu imanentní, protože nemá schopnosti a nástroje, jak je rozvinout. Využíváme je v malé míře. Hnutí se liší se v technikách a inspirují se i psychoterapiemi. Nevědomí je jako potenciál, a my na něj použijeme techniky sebepoznání. Hnutí lidských potenci vyvolávají velké kontroverze, jelikož fungují na komerční bázi. Scientologové a „oxfordský test inteligence“. V mnoha státech je scientologie zakázána. Transcendentální meditace, Silvova kontrola mysli, Reiky, V České republice Kineziologie, Zlatá mysl, Modrá alfa.

Do poslední osmé skupiny patří **New age**. Není to jednotné hnutí, spíše jde o zařazení skupin, které nemají jiné zařazení.

Jiná klasifikace je dle Rona Wallise v knize *Elementární formy Nových náboženských hnutí* z 80. let. Inspiruje se B. Johnsonem a mírou sociálního napětí. Genealogické vazby se dají těžko dokázat, kvůli synkretismu nových náboženských skupin. Například

OSHO se může zařadit a bývá různě řazen do buddhismu, hinduismu, hnutí lidských potencií. Pro Wallise existuje jen jeden ukazatel a je to problematické sociální napětí.

Rozdělí nová náboženská hnutí do třech kategorií: **Nová náboženská hnutí odmítající svět** žijí v sociálním napětí vůči tradičním skupinám a sekularizačním tezí. Mají alternativní metody na způsob života, žijí společně v komunitách a na farmách. Změna je velké téma a často mají eschatologický podtext. Jehovisté, Munisté, Hare Kršna. **Nová náboženská hnutí akceptující svět** se překrývají s hnutím lidských potencií. Problémy nejsou mimo, ale v člověku samotném. Svět je nijaký, člověk se v něm neumí chovat a prožívat. **Nová náboženská hnutí obývající svět** zásadně neodmítají svět, ale ani nepřijímají. Nechtějí ho zlepšit. Je to nutné zlo. Pozornost kladou dovnitř, chtějí napravit tradici. Zlepšit pozici člověka v nějakém světě. Letnické hnutí klade pozornost vztahu s Bohem, protože skrze vztah je možné zlepšit strukturu společnosti.

5. 1 Nová náboženská hnutí vycházející z křesťanství

Jehovisté byli založeni v druhé polovině 19. století Ch. T. Russel jako Mezinárodní společnost pro studium Bible. Pojmenování Jehovisti vznikli v roce 1931. Hlavní sídlo mají v Brooklynu. Důležitou roli hraje hlásání blízkého konce světa, po kterém bude zničena říše Satana a nastoleno Království boží. Odmítají vykonávat vojenskou službu, přijímat transfúzi krve (kořeny zákazů sahají do Bible). Bible je základní zdroj učení, křesťanští fundamentalisté, s ostatními křesťanskými skupinami se rozcházejí v názorech na odmítání boží trojjedinosti, víry v predestinaci, odmítají představu pekla a ráje (věčné zatracení). Jako jediný uznaný svátek považují výroční Vzpomínku, kterou si připomínají poslední dny Ježíše Krista. Eschatologický a apokalyptický důraz. Jevy v tomto světě považují za střet sil dobra a zla, který vypukne v konečnou bitvu, Armagedon. Po ní se 144 000 vyvolených bude těšit přítomnosti boží věčné. Armádu odmítají z důvodu její reprezentace satanské říše.⁸⁰

V roce 1884 založil Russell Strážní věž – biblickou a traktátní společnost, jejímž hlavním cílem bylo studium Bible, snažili se odhalit datum druhého příchodu Krista. V roce 1914 mělo dojít k parúsii. V roce 1916 na místo hlavního představitele skupiny po smrti Russela dosedá Joseph Franklin Rutherford. Do hnutí zavedl odmítání čehokoli

⁸⁰ VOJTÍŠEK, Z., *Encyklopedie náboženských směrů v České republice*, Portál 2004, s. 97- 98

pohanského (konec slavení Vánoc) a stali se antiválečnými. Zavedla se metoda door-to-door misie. Název z roku 1931 byl převzat ze starozákonní knihy proroka Izajáše. Rutherfordovým nástupcem byl Nathan H. Knorr, misijní činnost. Současným prezidentem je Milton G. Henschel.⁸¹

5. 2 Nová náboženská hnutí vycházející z judaismu

Rastafariáni je politicko-náboženské hnutí, vzniklé na Jamajce v první polovině 20. století. Vycházejí z myšlenek hnutí Černá noc a snažili se o návrat do Afriky. Zaslíbenou zemí je Etiopie, korunovace etiopského vládce Haile Selassieho na císaře v roce 1930 se stal počátkem faktickým pro rastafariány, kteří etiopského císaře považovali za mesiáše. O politických snahách hnutí rozhodl jeden z prvních vůdců hnutí Leonard Howell, vytvořil si vlastní komunitu ve vesnici Pinnacle a vykládal tu „černošskou bibli“. Howell zavedl kultovní kouření ganji. Nábožensky vychází rastafariánství z vlastního výkladu bible a ze starozákonních spisů (proroci Izajáš, Jeremiáš a Ezechiel), a z apokalyptické literatury (Zjevení sv. Jana). Bibli interpretují jako záznam o historickém utlačování lidu, kterým bůh sesílá na pomoc svá fyzická vtělení. Těmi měli být Mojžíš, Eliáš, Ježíš a posledním je etiopská císař Haile Sellassie. Vrcholu hnutí dosáhlo v padesátých letech 20. století, kdy se s emigranty z Jamajky dostalo do USA a Velké Británie, v sedmdesátých letech nastala renesance, protože se dostalo opět více do podvědomí díky reggae Boba Marleyho.⁸²

5. 3 Nová náboženská hnutí vycházející ze západní ezoterní tradice

Rosekruciánství je esoterické hnutí pojmenované po Christianovi Rosenkreutze, který měl v roce 1409 založit tajnou organizaci Spiritus Sanctum. Nevíme nakolik je postava autentická, jelikož byla hlavní postavou v knihách Johana Valentina Andreae (luteránský kněz). Pomocí ezoterických rituálů chtěli začít napravovat lidské společenství. Náprava měla probíhat skrze reformu vzdělání. Znaky hnutí jsou zlatý kříž a růže. Rosenkruciánství se odvolává na svůj původ, až do starého Egypta, kde na dvoře faraona Achnatona vzniklo první bratrstvo, jeho ideje se nejvíce rozvinuly v 17. stol. roku 1623 napsal Tomáš Campanela *Sluneční řád* v němž vylíčil ideální stát pod vládou boha. Božská podstata člověka je tak nazvána Růže srdce. Čerpají z alchymie. Člověk

⁸¹ VOJTÍŠEK, Z., *Encyklopedie náboženských směrů v České republice*. Portál 2004, s. 97-99

⁸² VÁCLAVÍK, D. *Sociologie nových náboženských hnutí*. Masarykova univerzita Brno 2007, s. 117

by měl projít vývojem, který by mu vrátil původní nesmrtelnost. Vlna zájmu o rosekruciánství nastala v druhé polovině 19. století, byly zakládány různé organizace – Hermetický řád zlatého úsvitu, Lectorium Rosicrusianum, A. M. O. R. C.. Z Rosekruciánství vyšlo svobodné zednářství a ilumináti.⁸³

5. 4 Nová náboženská hnutí vycházející ze sikhismu

Eckanar bylo založeno Paulem Twitchellem. Eckanar znamená – Náboženství Božího světla a zvuku. Zakladatel P. Twitchell se považoval za 971. vtělení mistrů řádu Vairiga. V každé době žije a žil vždy jeden z mistrů linie ECK, který je ve své podstatě nesmrtelný a pouze mění své fyzické schránky, protože má vědomí Mahanty. Odkazují se na učení Radhosoamiho Satsanga (syntéza hinduismu a sionismu), propagoval metodu Surat shaba jógu – metoda vnímání Nejvyšší bytosti jako světla a Božího zvuku. Zvukem a světlem se projevuje pravá podstata božství (Sugmad) obývající nejvyšší sféru. Esence Sugmad, božský duch, proudí do nižších sfér, kde jej zastihneme jako božské světlo a zvuk.⁸⁴

Hnutí vzniklo v roce 1970, ale již rok po jejím založení umírá zakladatel P. Twitchell. 973. mistrem se stal ECK-mistr Harold Klemp. Členové hnutí se označují jako ECK-ist, provádějí duchovní cvičení, jehož součástí je vizualizace a snění (ovládání události, které se odehrávají ve snech). Úkol členů je vymanit se z koloběhu reinkarnace, naše fyzická úroveň je nám školou. Zpívají meditační slabiky „hú“, která je součástí a vyjadřuje Boží podstatu. K dosažení pravdy je nutná praxe aktivní meditace.⁸⁵

5. 5 Nová náboženská hnutí vycházející z hinduismu

Hare Kršna vychází z indického kultu bhakti (oddané vroucí lásky k osobnímu bohu). Na západě jsou spojeny s organizací *International Society for Krishna Conciousness* (ISKCON), kterou založil A. Č. Bhaktivédanta Swami Prabhupáda. Nejdůležitější rituální praxí členů je džapa – zpěvné pronášení Haré Kršna mantry, tedy svatých jmen Boha. Převzali cyklické pojetí času z hinduismu, čas a existence jsou nekončící procesy vznikání a zanikání. Proces je podřízen univerzálnímu řádu (rta, sanátana dharma),

⁸³ VOJTÍŠEK, Z., *Encyklopedie náboženských směrů v České republice*, Portál 2004, s. 208-210

⁸⁴ Tamtéž, s. 382-384

⁸⁵ Tamtéž, s. 386-387

z něhož je odvozen kosmický, společenský, morální a rituální řád, určuje i samotný vznik světa. Z kosmogonických mýtů je důležitý Védský mýtus o Purušovi.⁸⁶

Na počátku stvoření byl „zlatý zárodek“ z něhož vzešel veškerý život na všech úrovních. Vzešel z něho i Bráhma, jenž stvořil veškerenstvo. Stvořením začíná Bráhmovým dnem, po němž následuje Bráhmova noc, v níž se svět neprojevuje. Jeden Bráhmův den se nazývá kalpa. Zlatý věk lidstva se odehrál na jeho počátku a od té doby probíhá kvalitativní úpadek. V současnosti se nacházíme v období kali-jugu, nejhorší období, které je naprosto bez mravů a neuznávání řádu, absolutní úpadek, který vyvrcholí zánikem civilizace. V cyklicky vnímaném čase nastane krta-juga a vše začne nanovo. Vše se absorbuje do prvopočátku, zrodí se nový Bráhma, a tak to probíhá neustále. Hare-Kršna uznává tradiční hinduistickou kosmologii a pomocí ní kritizuje západní společnost.⁸⁷

„Lidé tohoto věku jsou též nadmíru leniví, a to nejen z hlediska materialistického, ale hlavně ve věcech seberealizace.[...] Nejenom že se člověk v tomto věku stal obětí různých politických přesvědčení, ale navíc je stále obklopen pokušením a reklamou na smyslový požitek, ať už v podobě kin, sportu, hazardních her, klubů, všedních knihoven nebo dokonce zlovyků jako je kouření, pití, podvádění, krádeže, rvačky atd. [...] Ve jménu takzvaného náboženství provozují v Kali-yuze bezohlední šarlatáni zcestná učení, která nejsou v souladu se žádnými zjevenými písmi. Lidé bažící po smyslovém požitku těmito institucím často holdují. Ve jménu náboženství lidé propadají mnoha hříšným činnostem a není proto divu, že v životě nenacházejí mír pro svou roztroušenou mysl, ani zdraví pro tělo. [...] Atmosféra Kali-yugy jen hýří neznabožstvím. O duchovní hodnoty se už nikdo nezajímá. Zato uspokojování smyslů se stalo takřka měřítkem civilizovanosti.“⁸⁸

Uspokojíme jen své potřeby, které nám dává kultura, jež je konzumně a průmyslově zaměřená. Hare-Kršna se tak distancují „zlého světa“ a zakládají komunity, v nichž žijí podle Božích záměrů. Odmítají svět, vede je k tomu nejenom kritika materialistické západní civilizace, ale také rozdělování kvalit hmotné přírody do třech kvalitativních

⁸⁶ LUŽNÝ, D. *Hledání ztracené jednoty: Průniky nových náboženství a ekologie*. Brno: Masarykova univerzita 2004, s. 13-14

⁸⁷ Tamtéž, s. 14

⁸⁸ Ibidem, 1. 1. 10. (Prabhupádův komentář). Cit. dle Dušana Lužného, s. 15

rozdílů, které určují rozdíly mezi lidmi, zvířaty, bohy. Kvality jsou nejvyšší vrstva od Boha (Kršny), příroda znázorňuje hmotnou energii, je to materie, od které se Hare-Kršna distancují.

Symbolem požitkářství je McDonald's, který reprezentuje typické jednání moderní společnosti. Oddal se konvertita Kršnovy, pak přistoupí na vegetariánství, odmítne užívat omamné látky, hazard, nemanželský sex. Tato pravidla je vedla k odmítnutí masného průmyslu, který nejenom, že vraždí zvířata, ale porušuje karmický zákon. Zákon akce a reakce, jako bumerang, vždy se vrátí. Každý náš čin, chování, myšlení se projeví v budoucnosti, ať už v našem současném životě, či příštím. Bůh je přítomen všude a ve všem, současné problémy jsou výsledkem předchozích činů. Možným řešením je tak omezení materiálních tužeb, a uvědomování si Boha. Společnost by se tak měla vrátit k předindustriální formě produkce, spotřeby a organizace společenského života. V nové společnosti by vznikly čtyři sociální vrstvy, inteligence, administrativní a vojenská vrstva, zemědělci a obchodníci, ostatní pracující. Mezi všemi vrstvami by mělo docházet k vzájemné službě, děje se tak i po smrti, kdy se naše těla vrátí do přírody a stane se potravou pro červy. Tělo není důležité, je schránka pro věčnou a původní duši. Tělo symbolizuje společnost, duše má vztah k božskému.⁸⁹

5. 6 Nová náboženská hnutí vycházející z buddhismu

Vzniká v indickém prostředí, kde nauka není založena na ideji Boha Stvořitele. Pohyb univerza je zapříčiněn samopohybem. Svět jako nepřetržitý proces, který závisí na mentálních volních aktivitách všech obyvatel světa.⁹⁰ Angažovanému buddhismu jde o zrušení lidského utrpení na zemi. Dynamické síly přírody jsou pevnost, tekutost, hřejivost, hybnost, jejich vzájemné kombinování tvoří základ všech materiálních věcí kolem nás. Základní pojem buddhismu je dharma, kosmický řád nebo také transcendentální realita, rozlišuje se 75 dharem tvořících skutečnost. Většina dharem je nemateriální povahy a je nositelkou vlastnosti. Dharmy, které vyjadřují bytí, jako stav věcí jsou spojeny s pěti základními složkami tvořícími „já“ (osobnost). Naše „já“ prožívá utrpení pro své ulpívání a touhy. Cílem každého jedince by mělo být najít příčinu utrpení a odstranit ji. Příčinou utrpení je naše bytí, které přilnulo k žádostivosti.

⁸⁹ LUŽNÝ, D. *Hledání ztracené jednoty: Průniky nových náboženství a ekologie*. Brno: Masarykova univerzita 2004, s. 48-49

⁹⁰ Tamtéž, s. 17-24

To tvoří fantazijní představu o reálné existenci „já“, ale „já“ není. Svět je z pohledu buddhisty vnímán negativně ve smyslu zdroje utrpení, je jen pomíjivý. Bytí má tři znaky, výzva k aktivitě, svět je neustále proměnlivý, plný změn, není stálý. Každá věc je výsledkem spojení jiných entit (elementů), vše co existuje, není nezávislé a individuální. *„Tento model s dvanácti články vysvětluje vznik určitého stavu jako důsledek jiného stavu, který je sám podmíněn stavy předchozími: (12) stárnutí a smrt (džarámarana) jsou možné pouze tehdy, když jim předchází (11) zrození (džáti), jehož příčinou je (10) nastávání (bhava). To je důsledkem (9) lpění (upádána, jež je podmíněno předchozí (8) žádostivostí (tršná), která je výsledkem (7) cítění (védaná). Toto prožívání a pociťování libosti či nelibosti je však možné jen za předpokladu (6) dotyku (sparša), který je předurčen existencí (5) smyslových základů (šadájatana), tedy pěti smysly a schopností myšlení, resp. Vnímání mentálních objektů. Smyslové základny mohou existovat jen za předpokladu předchozího vzniku (4) mysli a těla[...].“⁹¹*

V buddhismus má důležitou roli prázdno, koncepce prázdna s sebou přináší iluzorní chápání přírody a světa. Vše je pomíjivé, nic nemá stálou substanci. Nejznámější představitel angažovaného buddhismu je Thich Nhat Hanh, jenž se na příkladu papíru ve své knize *Mír v nás* snaží ukázat prospěšnost meditace na cestu zpět do společnosti, protože nikdo není sám a je spolu vytvořen, pak naše okolí je s námi propojeno. Utrpení je důsledkem společnosti, kterou si nosíme ve svém srdci, každý jedinec je zástupcem společnosti. Hledající a meditující se nesnaží pomoci jen sobě, ale i ostatním. Thich Nhat Hanh mluví o novém pojmu „soubytí“, vzájemnost bytí, jež spojuje závislost. Význam světa je pro buddhisty v cyklickém vnímání a koloběhu opětovného zrození, každý se musí snažit o dosažení probuzení, Buddhovského stavu. Jejich snažení vychází z negativního vnímání světa a dualismu (duše-tělo). Jejich největší zájem je zaměřen na jedince a očištění jeho mysli.⁹²

5. 7 Hnutí lidských potencí

Scientologie byla založena v roce 1954 jako Scientologická církev. Orientuje se na péči o duši, která vede k rozvinutí skrytých duševních schopností jedince, díky nimž dosáhneme úplné duchovní svobody. Synkretická forma náboženství: asijská

⁹¹LUŽNÝ D., *Hledání ztracené jednoty: Průniky nových náboženství a ekologie*. Brno: Masarykova univerzita 2004, s. 19

⁹² Tamtéž, s. 22-23

náboženství v kombinaci se západní psychologií. Hnutí je založeno na učení L. Rona Hubbarda.⁹³ 1948 napsal Hubbard *Dianetics: The Original Thesis*, novou metodu se zpočátku snažil prosadit do lékařství, Americká lékařská asociace jej odmítla a označila za šarlatánství.

„V Dianetice je optimální člověk nazýván Clear (čti: Klír). [...] Cleara můžeme testovat na jakékoli psychózy, neurózy, nutkání a potlačování (veškeré aberace) i na všechny autogenní (které si sám vytváří) nemoci, označované za psychosomatické. Tyto testy potvrzují, že se u Cleara takové nemoci nebo aberace vůbec nevyskytují. Dodatečné testy inteligence ukazují, že Clear po této stránce vysoce překračuje současný průměr. Na jeho jednání je vidět, že prožívá svou existenci s elánem a uspokojením. [...] Dále má Clear základní, přirozené, a u člověka dříve netušené vlastnosti, které ale nejsou v nevylicovaném stavu vždy přístupné, ani nejsou obsaženy v dřívějších diskuzích o lidských schopnostech a chování.“⁹⁴

Kritizuje současné společenské uspořádání, ale úspěchu dosahuje v tomto rámci. Stavějí na stejných základech, individualismus, holistické pojetí. Při auditingu může být klient zaveden do minulých životů. Všichni lidé jsou *thétany* neboli dokonalé nebeské bytosti, kteří pro své potěšení vytvořili pozemský svět s lidmi. Thétany zajímalo je jaké to je být lidmi a stali se jimi. V lidských tělech ztratili kontakt se svým dřívějším nebeským postavením a zůstali uvězněni v lidských tělech. Podle scientologie jsme všichni thétany. Neodmítá svět, chce jej vyléčit, aby se stal znovu obyvatelným vhodným pro bytosti typu thétan. Mezi morálními pravidly je například respektování jiných náboženských přesvědčení, dbaní o své okolí, pilnost. Jejich mise je terapeutická.⁹⁵

5. 8 New age

Hnutí nového věku, není organizovaná podoba hnutí, jde o proud myšlení, ve kterém se prolíná mnoho prvků velké řady náboženských tradic (od keltského náboženství, přes šamanismus, až k taoismu). Kořeny sahá do okultismu, spiritismu, astrologii. Přechod

⁹³ LUŽNÝ, D. *Hledání ztracené jednoty: Průniky nových náboženství a ekologie*, Brno: Masarykova univerzita 2004, s. 30-36

⁹⁴ L. Ron Hubbard, *Dianetika: Moderní věda o duševním zdraví*, Brno: Návrat 1997, s. 13. Cit. Dle Dušana Lužného s. 31

do znamení Vodnáře, charakter dnešní doby se změní. Orientace na ekologii a na tzv. transpersonální psychologii. Spojení východu a západu.⁹⁶

Vymezování vůči křesťanství, je třeba začít znovu. Myšlenka duchovní evoluce. My se v tomto období nacházíme v přechodu ze znamení Ryb do znamení věku Vodnáře. Toto pojetí je spojeno s astrologií, rybář byl symbolem misionáře, v řečtině znamená ichthys neboli Ježíš Kristus, syn boží spasitel. Ryby jsou spojeny s patriarchální strukturou, rozumem, duálním vnímáním světa. Vodnář bude znamenat přechod do matriarchátu, k intuici, citu, odstranění dualismu a nástup holistického pohledu na svět.⁹⁷

Paradigmatické změny se dějí od 19. Století. Označení New age používal William Blake, duchovní vůdce, od druhé poloviny 19. století se odvolává k esoterismu a objevuje se myšlenka o přechodu mezi znameními. Masově se tak děje v 60. letech 20. století. Označení New age má sloužit jako označení a odlišení od staré doby, jde o diagnostický pojem. Proč se myšlenka prosadila? V 60. letech došlo ke kumulaci bohatství, uvědomění si potřeby politických a sociálních změn. Druhou možností je vysvětlení, takové, že každá generace je přesvědčena o tom, že žije ve zlomové době. Sebereflexe.⁹⁸ New age je součástí vzniku nové alternativy, duchovní revoluci. V 70. a 80. letech z obecného názvu je New age chápáno jako jeden z duchovních proudů. Centrum alternativního duchovního centra vzniklo ve Findhornu (Skotsko), poskytli lidem znalosti a nároky na nový život. Findhorn sloužil jako vzorová komunita, kladou důraz na nový postoj, holismus.

Pro New age jsou klíčoví tři autoři. Frank Capra⁹⁹ je zástupcem vědy, v knize *Tao fyziky* ukazuje, jak moderní věda (kvantová mechanika) překonala newtonovu fyziku. Východní poznatky jsou na stejné úrovni jako evropské vědecké. V knize *Bod obratu*¹⁰⁰ analyzuje moderní fyziku, biologii, medicínu, která je založena na dualismu a racionalismu, ukazuje meze a výhody holismu. Merlin Fergusonová původní profesí

⁹⁶ LUŽNÝ, D. *Hledání ztracené jednoty: Průniky nových náboženství a ekologie*. Brno: Masarykova univerzita 2004, s. 81-82

⁹⁷ VÁCLAVÍK D., *New age a spiritualita*. In: NEŠPOR R. Zdeněk., Václavík, D. a kolektiv, *Příručka sociologie náboženství*. Praha:SLON 2008, s. s.. 360

⁹⁸ Tamtéž, s. 362-363

⁹⁹ LUŽNÝ, D. *Hledání ztracené jednoty: Průniky nových náboženství a ekologie*. Brno: Masarykova univerzita 2004, s. 29-30

¹⁰⁰ VÁCLAVÍK D., *New age a spiritualita*. In: NEŠPOR R. Zdeněk., Václavík, D. a kolektiv, *Příručka sociologie náboženství*. Praha:SLON 2008, s. 363

bioložka v knize *Vodnářské spiknutí* zpopularizovala myšlenku přechodu do Vodnářského věku, přechod spojila s holismem, věnuje se společnosti, postavení mužů a žen v ní. Třetím důležitým autorem je Stanislav Grof¹⁰¹ psycholog českého původu. K léčení používal psychotropní látky, nejvíce LSD. Mluví o změně stavech vědomí, teorie transpersonální psychologie, vychází z Junga, kolektivní vědomí, mluví o transpersonálních zážitcích. Moderní člověk ztratil kontakt s absolutnem. V 70. letech propagoval porod jako klíčový moment vedle smrti, na vývoj jedince působí prenatální stav. Dříve bylo považováno za kacířské, dítě vnímáno v době, až kdy se narodilo. Dnes víme, že dítě zažívá existenciální šok, traumata jsou spojena s porodem. Známe z psychoanalýzy, znovu se prožije porod. Ve změněném stavu vědomí se dostaneme blíže k problémům v nevědomí. Dříve typické pro šamany, Grof je zkoumá a využívá. Grof vyvinul metodu, jak dojít změněného stavu vědomí, holotropní dýchání. Vychází z meditačních technik. Přísun vzduchu do mozku, máme vize a halucinace. Podobný stav jako po požití psychotropní látky. Na těchto třech autorech jsem ukázalo změnu tří paradigmat, Capra za zástupce vědy (odstranění subjekt-objekt), Fergusonová zastupuje společnost a Grof antropologii, spojuje je holistický přístup. V 80. letech jsou myšlenky New age masové. Do významných postavení se dostává generace z období „květinových dětí“. Klade se důraz na prožitky a zážitky, ne materiálně. Klade se důraz na individuality, důraz na svobodu. Změna postoje k přírodě, klade se důraz na kvalitu životního prostředí, environmentální citlivost. Dnes je zájem o zdravý životní styl, biopotraviny. Tato nová životní filosofie, nový způsob bytí je podmíněn socioekonomicky.¹⁰²

Projekt „Kendal“ Heelase a Woodheada¹⁰³ ukázal specifický způsob duchovnosti, navrhli dva typy, klasické náboženství a spiritualitu (duchovnost), duchovnost nahrazuje New age. Lidé z klasického náboženství se motají ve spiritualitě. New age jako forma lidového náboženství, vedle normativního náboženství vždy fungovalo a převažovalo náboženství žité. Vždy existuje spodní proud, ve výsledku New age není nové, ale součástí skrytého proud, který byl překrýván. Podobný průzkum, jako byl Kendal

¹⁰¹ LUŽNÝ, D. *Hledání ztracené jednoty: Průniky nových náboženství a ekologie*. Brno: Masarykova univerzita 2004, s. 66

¹⁰² VÁCLAVÍK, D. *New age a spiritualita*. In *Příručka sociologie náboženství*. NEŠPOR R. Zdeněk., Václavík, D. a kolektiv. Praha:SLON. 2008, s. 363-364

¹⁰³ Tamtéž, s. 364

proběhl i u nás, porovnávala se situace v České Lípě a Mikulově, použilo se metod Wodhaase a Heelase, kniha *Náboženství v menšině*. Dochází k pluralizaci norem ze spodních proudů. New age je typ religiozity, žádná konkrétní náboženská skupina.

5. 9 Wallisova typologie

1. Hnutí odmítající svět

„...Stávající společenský řád je založený na principech, které se neshodují a často jsou dokonce v přímém rozporu s božím plánem a božími příkazy.“ (Václavík, 2007, s. 73)

Díky ztrátě kontaktu s Bohem se společnost vydala špatným směrem, proto se potýká s materialismem a dochází ke znečištění životního prostředí. Tyto skupiny očekávají přetransformování světa, který přečkají uvnitř komunity, jenž je dobrá a žije souladu s božím plánem. Vymezují se proti základním principům moderní společnosti, již vládne sekulární uspořádání. Život v komunitě jim dává výjimečnost, ale podřizují své osobní zájmy celé skupině. Místo individuálního jedince máme skupinu jako celek. Výrazný rys je „odevzdávání se“, jde o dobrovolný akt, který je nezbytný pro spásu, Vzdáváme se vůdci, přijmeme komunitní morálku, misijní činnost. Očekávají konec milénia, jež s sebou přinese konečný boj mezi silami dobra a zla. Mezi tyto skupiny patří Svatyně lidu, Boží děti, Církev sjednocení, Svědkové Jehovovi, Ježíšova armáda. Vůdce skupiny je většinou považován za mesiáše, jež povede komunitu v době morální nápravy lidstva. V této době budou nastoleny nové řády ekonomické, sociální a politické změny. Vstup do skupiny, komunity je významný krok v životě konvertity, protože tak začíná jeho nová životní cesta, nejdůležitější událost, při níž se dostáváme mezi vyvolené. Vztahy ve skupině jsou neformální, projevují mezi sebou čisté mezilidské vztahy původní čistoty. Avšak sexuality je chápána jako negativní záležitost, vyžadují monogamní svazky, veškeré aktivity ve skupině jsou podřízeny skupině, jež žije v souladu s božím plánem.¹⁰⁴

¹⁰⁴ VÁCLAVÍK, D. *Sociologie nových náboženských hnutí*. Masarykova univerzita Brno, 2007, s. 73-76

2. Nová náboženská hnutí přijímající svět

Opakem nových náboženských hnutí odmítajících svět jsou skupiny přijímající svět. Cílem je uvolnit potenciální síly skrývajících se v člověku, neočekávají střet sil dobra a zla, zlo je pouhým psychickým nedostatkem. Jde o seberealizaci jedince, který používá dané techniky nabízené skupinou, jedinec rozhoduje sám za sebe a za prostor v němž žije. Má na sobě odpovědnost. „*Změna světa je proto možná pouze prostřednictvím změny jedince. Duchovní dimenze je partikulární součástí individuálně subjektivní reality a nikoli reality explicitně definované jako transcendentní, případně jako objektivně sociální.*“ (Václavík, 2007, s. 78) Soustřeďují se sami na sebe a nemají politické ambice cokoli měnit, každý musí začít u sebe. Skupiny odmítající dualismus, jsou odlišné od hnutí odmítajících svět, které na dualismu staví. Transcendentální meditace a Silvova metoda se nepovažují za náboženství, opakem je scientologie, která vystupuje jako náboženství.¹⁰⁵

„*Během 48 hodin se můžeš naučit používat svoji mysl tak, abys mohl dělat cokoli, co si budeš přát.[...] Žádné limity, jak daleko můžeš zajít, neexistují [...] co všechno chceš dělat, protože neexistují žádné limity moci tvé vlastní moci.*“¹⁰⁶

Tyto skupiny nabízejí **cestu** osobní změny, která nemusí vždy vést k lepšímu, jedinec se může vyrovnat se svou situací pomocí sebereflexe, která mu ukáže škálu jeho možností. Hledá se cesta k vlastnímu, *pravému já* například thétan ve scientologii, pravé já tu je očištěná podstata člověka. Kladou důraz na mezilidské vztahy a komunikaci, neznamená to, ale omezování skupinou. Důležitější roli hrají techniky, nikoliv skupina. Většina těchto skupin má charakter klientských kultů, chová se jako komerční společnost, meditační technika není chápána jako posvátný rituál, ale jako předmět možné směny. Prostředí trhu, já nabízím, ty zaplať.¹⁰⁷

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 77-78

¹⁰⁶ Silva J. & Miele, Ph., *The Silva Mind Control Metod*, Pocked Books: New York 1977, s. 17. Cit. dle: Václavík, D. *Sociologie nových náboženských hnutí*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, rok , s. 78,

¹⁰⁷ VÁCLAVÍK, D. *Sociologie nových náboženských hnutí*. Masarykova univerzita Brno, 2007, s. 79 - 80

3. Nová náboženská hnutí obývající svět

Postavení těchto skupin vyjadřuje nelibost s velkými náboženskými skupinami, které jsou zavedení a pak také skupiny, které jsou vnímané jako *duchovně vyprázdněné* ¹⁰⁸. Wallis napadá neautentické bohoslužby, atmosféru v etablovaných náboženských skupinách. Formalismus není vhodný pro místo hlubokých náboženských prožitků. Co přitahuje lidi na náboženství? Vedle jistoty to je osobní náboženský prožitek, který v nás vyvolává emoce. Zařadili bychom sem křesťanské hnutí a Subud, Aetherius. ¹⁰⁹

5. 9. 1 Shrnutí Wallisova systému

Wallis se zaměřil na sociální zázemí členů jednotlivých skupin, naše zázemí nás ovlivňuje ve výběru. Etnické minority bývají často odmítány, proto je jejich marginalizované postavení vede do nových náboženských hnutí odmítajících svět. Vedle tohoto faktoru je také důležité odlišení hodnot od hodnot uznávajících celou společnost. Hnutí přijímající svět přitahuje skupiny dobře postavených jedinců, silná integrace, chtějí si rozšířit vlastní rozhledy. Typ lidí Bobos. Hnutí obývajíc svět je o lidech, kteří patří do středostavovských vrstev – nemají pocit marginalizace ani netouží být vydědenci, nepovažují za důležité své náboženské přesvědčení veřejně deklarovat. Je možný i přestup mezi skupinami, nejčastější je z obývajících svět do hnutí odmítajících svět. Wallis se pokusil opustit tradiční typologii a kategorizování do pojmů sekta, kult, církev. Je ohleduplná „[...]na sociální kontext vzniku a etablování jednotlivých náboženských skupin, včetně sociálního zázemí jejich členů[...] výhradně pro nová náboženská hnutí.“ ¹¹⁰ (Václavík, 2007, s. 84) Nedostatky Wallisovi typologie jsou v problému aplikovatelnosti, hnutí obývající svět se překrývá se zbylými dvěma hnutími. Mnoho hnutí přijímajících svět vzniká v kontextu buddhistické a hinduistické idealistické filosofie, ale některé hnutí inspirovaná zen-buddhismem (Óm-Šinri-Kjó) mají negativní postoje vůči společnosti a vysvětlení nám Wallisova typologie nedává.

¹⁰⁸ Neo-pentekostální hnutí

¹⁰⁹ VÁCLAVÍK, D. *Sociologie nových náboženských hnutí*. Masarykova univerzita Brno, 2007, s. 80-81

¹¹⁰ Tamtéž, s. 84

6. Závěr

Chceme-li žít ve světě, tak nám musí tvořit jednotu, abychom se v něm vyznali. Chceme, aby nám dával smysl. Moderní společnost je založena na individualizaci, i přesto jsou jedinci na sobě závislí, biologické založení. Naše současnost je ambivalentní.

Západ lpí na monoteismu a aristotelských zásadách. Křesťanství je zranitelné, čelí rozkladným účinkům pluralismu. Délka je dána kognitivní nákazou, máme čtyři možnosti: smlouvání, kapitulace, hradba (defenzivní a ofenzivní)¹¹¹. Lidé touží po nových jistotách, víře a morálce. Porozumět prolínání mezi nekonečnou tolerancí a fanatismem je charakteristické pro západ.

Dnes se bojuje o kybernetický prostor. Levi-Strauss nás upozorňuje na lidskou vlastnost, která je ve špatném přijímání rozmanitosti kultur. Lidé v něčem jiném, vidí spíše něco cizího a skandálního. Známe tento přístup již od Antiky, kde vše co nebylo řecké, bylo barbarské. Jedná se o doktrínu, kdy vše co má známky odlišnosti chceme dát od nás pryč. Zajímavý je příklad s objevením Ameriky, Španělé vyslali komisi, která měla zjistit, zda mají domorodci duši. Na Velkých Antilách domorodí obyvatelé potápěli bílé zajatce pod vodu, aby si ověřili dlouhodobým pozorováním, zda se jejich mrtvoly rozloží nebo ne.¹¹² Dalo by se říci, že čím více odmítáme cizí, tím přejímáme jejich typické postoje. To samé můžeme použít na vnímání nových náboženských hnutí. Lidé jsou stejní, existují různé etnické skupiny s různou kulturou, podle mě budou lidi vždy zajímat rozdíly viditelné na první pohled či poslech. Problém je, že vědci a lidé by chtěli zaškatulkovat i onu rozmanitost, kterou si nedovedeme vysvětlit. Víra je a byla člověku dána, potřebuje odvahu a krok do neznáma.

Vstup do náboženské instituce vyžaduje nutkavý pocit nejistoty ve světě, který bychom chtěli změnit. Každý hledá, a pokud nehledá, tak tuší, že existuje osoba na této planetě, která mu bude schopná odpovědět na otázku po smyslu a významu bytí. Ukázalo se, že v Evropě je možná sekularizace, její racionalita ji brání, k návratu k tradičním náboženstvím. Je to dáno dějinným vývojem, který nebyl neutrální. Hledající je člověk,

¹¹¹ BERGER P. L. *Vzdálená sláva*. Brno: Barrister & Principal 1997, s.38

¹¹² STRAUSS-LEVI. *Rasa a dějiny*. Atlantis-Brno, 1999. s. 16

jenž nežije na pokraji života a smrti, spíše hledá podobnou skupinu lidí, ve které by mohl uplatnit své ideály a mohl být vyslyšen. Věří-li člověk, že nastoupí na kometu, pak to není náhodou. Bohužel je úzká hranice mezi zdravým rozumem a slepou vírou. Víra nemůže být slepá, šlo by o demagogii. Jak ukázal Soren Kierkegaard v Bázni a chvění, spor víry a racionality není možné rozhodnout. Postmoderna je období, buřičské nespokojené období, které se vzbouřilo proti ideji pokroku, která začala Francisem Baconem.

Přehled literatury

Aristoteles. *Etika Nikomachova*. Praha: Jan Leichter 1937. ISBN Kc. 20.00

Arzenbacher, A. *Úvod do filosofie*. 2. vydání. Praha: Státní pedagogické nakladatelství 1991. ISBN 80-04-26038-1

Berger, L. P. *Vzdálená sláva: hledání víry ve věku lehkověrnosti*. Brno: Barrister & Principal 1997. ISBN 80-85947-18-8

Brož, V. *Základy fundamentální teologie: Kurz pro studenty náboženské výchovy*. 1. vydání, Hradec Králové: GAUDEAMUS, Univerzita Hradec Králové 2005. ISBN 80-7041-990-3

Davieová, G. *Výjimečný případ Evropa: Podoby víry v dnešním světě*. 1. vydání, Brno: CDK 2009. 207 s. ISBN 978-80-7325-192-5

Dolista, J. *Křesťanská víra a racionalita – Teologický přístup*. 1. vydání. České Budějovice: Jihočeská univerzita 2004. ISBN 80-7040-728-X

Kierkegaard, S. *Bázeň a chvění; Nemoc k smrti*. 1. Vydání, Praha: Svoboda-Libertas 1993. ISBN 80-205-0360-9

Lužný, D. *Hledání ztracené jednoty: průniky nových náboženství a ekologie*. 1. vydání, Brno: Masarykova univerzita 2004. ISBN 80-210-3492-0

Lyotard, J. - F. *O postmodernismus*. 1. vydání, Praha: FILOSIFIA 1993. 208 s. ISBN 80-7007-047-1

Nešpor, R. Z.; Václavík, D. a kolektiv. *Příručka sociologie náboženství*. 1. vydání, Praha: SLON 2008. ISBN 978-80-86429

Nussbaumová, C. M. *Křehkost dobra – náhoda a etika v řecké tragédii*. 1. vydání. Praha: Oikoymenh 2003. ISBN 80-7298-089-0

Straus-Levi, C. . *Rasa a dějiny*. 1. vydání. Brno: Atlantis 1999. ISBN 80-7108-138-8

Václavík, D. *Sociologie nových náboženských hnutí*. 1. vydání, Brno: Malvern 2007. ISBN 978-80-86702-22-3

Vojtíšek, Z. *Encyklopedie náboženských směrů v České republice*. 1. vydání. Praha: Portál 2004. ISBN 80-7178-798-1

Weber, M., *Metodologie, sociologie a politika*, 1. vydání. Praha: OIKOMENH 1998. ISBN 80-86005-48-8

Welsch, W. *Postmoderna – pluralita jako etická a politická hodnota*. 1. vydání, Praha: KLP 1993. 58 s. ISBN 80-901508-4-5

Wittgenstein, L. *Tractatus logico philosophicus*. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku 1993. ISBN 80-85241-30-7: 50.00

Články

Horyna, Břetislav. *Nová religiozita a možnosti její religionistické reflexe*. Reiligio2/1, 1994, s. 15-23